

GAMLE HUS DA OG NÅ

2003–2008

Status for SEFRAK-registrerte bygninger
Vega kommune
Nordland fylke 2008
2. omverv

- Forside:** Bryggerekka på Nes – "Porten til verdensarven", foto KMK 2008
- Illustrasjoner:** Med unntak for fotografier fra SEFRAK-registreringen er alle foto tatt av Kulturminnekompaniet (KMK) år 2003 og 2008. Svarthvitt foto er fra SEFRAK-registreringen om ikke annet er nevnt. SEFRAK-fotonegativer er arkivert hos Nordland fylkeskommune.
- Trykk:** Allkopi, Oslo 2009

Forord

Riksantikvaren gjennomfører systematiske kontrollregistreringer av SEFRAK-registrerte hus for å observere tap og endringer på bygninger eldre enn 1900. Oversikt på denne mangfoldige bygningsmassen utgjør et viktig grunnlag med tanke på framtidige fredninger. Overvåkingsresultatene gir opplysninger om presset på den eldre bygningsmassen, og vil kunne gi grunnlag for å sette inn målrettede tiltak som istandsetting og vedlikehold.

Kontrollregistreringen knytter seg til nasjonalt resultatmål 1: "Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 % årlig." Det overvåkes i alt 18 kommuner, og hver kommune kontrollregistreres på nytt etter 5 år. Første syklus (omdrev) ble avsluttet i 2004. Andre omdrev avsluttes i 2009.

Kulturminnekompaniet har siden år 2000 på oppdrag fra Riksantikvaren gjennomført kontrollregistreringene i de utvalgte kommunene. I 2008 ble ca. 2650 bygninger i kommunene Flora, Vega, Melhus og Snåsa kontrollert.

Rapporter fra de tidligere kontrollregistreringene er tilgjengelige på Riksantikvarens nettsider www.riksantikvaren.no.

November 2009

Unni Broe og Solrun Skogstad

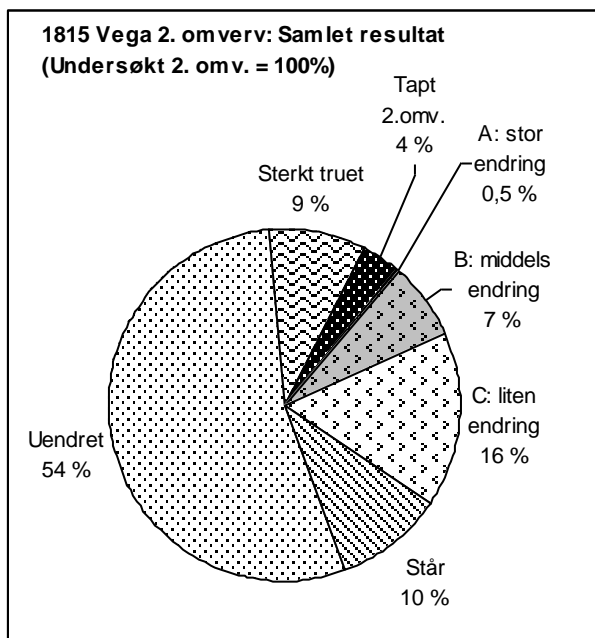
Innhold

0	SAMMENDRAG	6
0.1	Kvantitative forandringer	6
0.2	Kvalitative forandringer	7
0.3	Årsak til tap og endring	7
0.4	Saksbehandling, bruk av SEFRAK-registeret mm.	7
1	OM PROSJEKTET	8
1.1	Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)	8
1.1.1	Miljømål	8
1.1.2	SEFRAK.....	8
1.1.3	Miljøovervåkingens gjennomføring	8
1.1.4	Undersøkte SEFRAK-data	9
1.1.5	Parametere for MOV-undersøkelsen	11
2	GRUNNLAGSMATERIALET FOR MOV-UNDERSØKELSEN 2008	13
2.1	De fire utvalgte kommunene til MOV-undersøkelsen 2003–2008	13
2.1.1	Undersøkte bygninger 2003–2008	13
2.2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Vega 2008	14
2.2.1	Antall undersøkte hus	14
3	RESULTAT	15
3.1	Tap	15
3.1.1	Tap – samlet oversikt	15
3.1.2	Tap – samfunnssektor og sosial miljøsammenheng	16
3.1.3	Tap – bygningstyper	17
3.1.4	Tapsårsaker.....	19
3.2	Endringer av gjenstående bygninger	21
3.2.1	Endringer – samlet oversikt.....	21
3.2.2	Endring – bygningstyper	22
3.3	Tilstand – samlet oversikt	29
3.3.1	Tilstand – sosial miljøsammenheng	29
3.3.2	Tilstand – bygningstyper	32

4	GEOGRAFISKE VARIASJONER	34
4.1	Tap og geografiske variasjoner	34
4.1.1	Tap – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen	34
4.1.2	Tap – tettbygd/spredtbygd.....	34
4.2	Endringer og geografiske variasjoner	35
4.2.1	Endring – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen.....	35
4.2.2	Endring – tettbygd/spredtbygd	35
4.3	Tilstand og geografiske variasjoner.....	37
4.3.1	Tilstand – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen	37
4.3.2	Tilstand – tettbygd/spredtbygd.....	37
5	UTVIKLING OG TENDENSER.....	38
5.1	Hovedtrekk ved kommunens utvikling	38
5.2	Tendenser i trusselbildet.....	39
6	SAMLET RESULTATOVERSIKT MOV 2008.....	43
6.1	Kvantitative forandringer	43
6.2	Kvalitative forandringer	45
6.2.1	Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng.....	45
6.2.2	Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper	46
6.2.3	Tapsårsaker.....	49
KILDER.....		50
VEDLEGG 1. ANDRE OMVERV. BYGNINGSTYPER: TAP - ENDRING - TILSTAND		51
VEDLEGG 2. ANDRE OMVERV. REGISTRERINGSKRETSER: TAP - ENDRING - TILSTAND		52
VEDLEGG 3. KART OVER VEGA.....		53
VEDLEGG 4. VERDENSARVOMRÅDET		54

0 Sammendrag

0.1 Kvantitative forandringer

Nøkkeltall Vega: Mellom 2003 og 2008 har 15 hus, dvs. 4 % (3,6 %) av de undersøkte bygningene gått tapt. Det tilsvarer et årlig tap på 0.7 %.

MOV-undersøkelsen i Vega 2008 omfatter 413 hus. Utgangspunktet er de gjenstående bygningene fra undersøkelsen i 2003.

36 bygninger er så sterkt truet på grunn av dårlig teknisk tilstand at de er rivingstruet. Det tilsvarer en andel på 9 % av de undersøkte i 2007. Det er 2 % høyere enn i 2003, og i antall 6 flere.

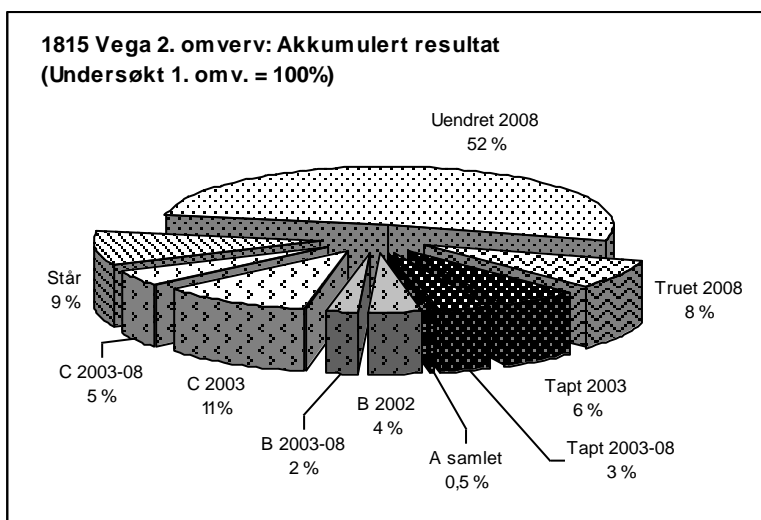
Kun to hus (0,5 %) er så sterkt ombygde at de er vanskelige å kjenne igjen – endringstype A. Det er det samme som ved 1. omverv.

I 2008 utgjør gruppene tapt, stor endring (endringstype A) og sterkt truet en samlet bolk

på ca. 13,5 % av de undersøkte bygningene. Det er en økning på 1,5 % i forhold til 2003.

Samlet er 99 hus nå endret siden SEFRAK-registreringen (1988–92), inkludert endringstype A. Det tilsvarer en prosentandel på ca. 25 av de undersøkte i 2008. Samlet har ca. 30 flere hus enn i 2003 nå status som endret. Men da flere i gruppen fra 2003 er revet eller har skiftet status, er det reelle tallet for nye endrete større.

Andelen klassifisert som "Står", dvs. med endringsstatus ukjent, er 10 %. Prosentandel og antall er litt høyere enn i 2003. Heri inngår flere hus som var under ombygging i 2008. Andre som hadde denne statusen i 2003 er nå ferdigstilt.

54 % av de undersøkte husene i 2008 er tilnærmet i samme form som ved registreringstidspunktet, fraregnet de som er spesielt truet av dårlig teknisk tilstand. Det er 8% færre enn i 2003.

Tar man utgangspunkt i de opprinnelige bygningene som ble undersøkt i 1. omverv, er akkumulert tap i 2008 9 % – mot 6 % i 2003. Tilsvarende er akkumulert andel tapte, truede og endringsgruppe A nå 18 % – mot 15 % i 2003.

0.2 Kvalitative forandringer

Fordi registreringsomfanget i Vega er lite, og da en årlig tapsprosent på 0,7 er i det lavere sjiktet blant kommunene som undersøkes, er tallgrunnlaget for noen av parametrene noe lavt når det gjelder å tolke fordelingen av tapene. Små endringer gir store utslag. Men resultatene av undersøkelsen for 2. omverv forsterker med noen unntak trenden som kom fram ved 1. omverv. Tallene slår fortsatt ulikt ut i forhold til samfunnssektor, sosial sammenheng, hustyper og geografi.

Alle nye tap er knyttet til primærnæringen dvs. bønder og fiskere med en klar overvekt i jordbruksmiljøet. Det er også blant bønder de fleste kritisk dårlige hus er. Dette på bakgrunn av at jordbruket har utviklet seg til den viktigste næringen i Vega, med krav om mer moderne bygninger. Det er særlig hus i tunet som har blitt borte, det gjelder både driftsbygninger og bolighus. Men flere våningshus som har blitt stående alene tilbake i fraflytta, nedlagte gårdstun etter strukturrasjonaliseringen, er kritisk dårlige. Det gjelder både på hovedøya og øyene.

Sjøbrukets hus har tap nær gjennomsnittet ved begge omverv, litt over denne gangen, og de gjenstående er i bedre stand. Ved første omverv var tapene likt fordelt på naust og sjøhus, nå er det bare sjøhus som er tapt – alle på hovedøya.

Det er bolighus som er mest endret, fulgt av sjøhus. Begge er hustyper det er bruk for, sjøhusene innen den økende turiststrømmen til kommunen. Flere av endringene har karakter av "tilbakeført stilpreg" i generell forstand, og flere har fått offentlig støtte til å sette i stand, særlig fra Norsk Kulturminnefond. Noen var fremdeles under oppussing ved feltarbeidet i 2008. Funkisvinduer og husmorvinduer byttes ut med tofagsvinduer med ruteinndeling, og torv og bord erstatter mer moderne takmaterialer.

Forskjellen mellom de to hovedområdene Vegaøya (hovedøya med Ylvingen) og Vegaøyen (Verdensarvområdet) er liten. Vegaøyen som i utgangspunktet har langt færre registrerte hus, har den største tapsandelen, en prosent høyere enn hovedøyas.

Den eneste tettstedskretsen, Gladstadkretsen, har ikke tap i perioden 2003 til 2008. To bygninger, et skolehus og den opprinnelige lensmannsgården, typiske representanter for tettstedsbebyggelse, var pusset opp.

0.3 Årsak til tap og endring

Manglende bruk og forfall er fortsatt den viktigste grunnen til at hus går tapt i Vega, godt over halvparten (66 %) har denne tapsårsaken. Deretter kommer ny arealbruk, eller oppføring av ny bygning (13 %). De fleste endringene er av endringstype C, dvs. et løpende vedlikehold med utskifting av vinduer og fornyelse av ytre kledning.

0.4 Saksbehandling, bruk av SEFRAK-registeret mm.

Vega kommune har et kopisett både av SEFRAK-skjemaer og kart. Kommunen har også ett ekstra sett papirkopier av bildene. SEFRAK-materialet blir ikke systematisk brukt ved planbehandling. Man baserer seg i stor grad på lokalkunnskap ved etatene.

I gjeldende kommuneplan er det presisert at det ikke er tatt standpunkt til vern og ivaretagelse av eldre enkeltbygninger eller områder med utgangspunkt i SEFRAK.

I 2003 hadde kultursjefen hovedansvaret for kulturminner og SEFRAK-materialet. Senere har kommunen ikke sett seg råd til å opprettholde denne stillingen, arbeidsområdet er nå lagt under miljøvernssjefen.

1 Om prosjektet

1.1 Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)

Miljøforvaltningens definisjon av miljøovervåking er: Miljøovervåking er en systematisk innsamling av data ved hjelp av etterprøvbare metoder, om mulig basert på en hypotese om sammenhengen mellom årsak og virkning.

Gjennom miljøovervåking vil Riksantikvaren: Følge med i kvantitative og kvalitative endringer i kulturminner og kulturmiljø, og vurdere effekten av tiltak i forhold til bestandsutvikling, tilstand og representativitet.

Riksantikvaren har i sin strategi slått fast at "RA skal forholde seg aktivt til den løpende samfunnsutviklingen gjennom offensiv kunnskapsutvikling, bred samfunnskontakt og god oversikt over sentrale endringsprosesser og deres konsekvenser."

Med et bredere tallmateriale fra systematiske undersøkelser vil man kunne stille prognoser for hvor stor del av bestanden som vil forsvinne i løpet av en gitt tid. Disse dataene vil kunne danne grunnlag for politisk handling med sikte på vern.

1.1.1 Miljømål

Kontrollregistreringen knytter seg til nasjonalt resultatmål 1: "Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 % årlig."

1.1.2 SEFRAK

I 1970 ble det tatt initiativ til en landsomfattende registrering av faste kulturminner i Norge. Feltarbeidet kom i gang i form av prøveprosjekter i 1973. Registreringen ble først ledet av et eget sekretariat, "SEkretariatet For Registreringen Av faste Kulturminner i Norge", forkortet til SEFRAK. Arbeidet ble konsentrert til i hovedsak å omfatte bygninger og rester av bygninger eldre enn år 1900 (med en del lokale unntak). I 1989 ble sekretariatet oppløst og dets ansvarsområde overført til Riksantikvaren, men navnet SEFRAK ble beholdt som en betegnelse på det registeret som ble bygd opp. SEFRAK-registreringene ble i hovedsak avsluttet omkring 1995. Da var det ved hjelp av standardiserte skjema registrert over 515 000 objekter. (Av disse var ca 20 000 miljøregistreringer og "andre minner enn hus".)

Ved et samarbeid mellom Statens kartverk og Riksantikvaren ble opplysningene fra bygningsdelen av SEFRAK koblet sammen med bygningsdelen i GAB-registeret. GAB-registeret var den gang det nasjonale registeret for grunneiendommer, adresser og bygninger. I løpet av 2009 skal alle landets kommuner ta i bruk Matrikkelen som det offisielle registeret for eiendom, bygning og adresse. Matrikkelen erstatter GAB-registeret, men SEFRAK-dataene følger med inn i det nye systemet.

1.1.3 Miljøovervåkingens gjennomføring

I 1994 ble SEFRAK-registreringen fra 1973–74 i Nittedal kommune i Akershus som første kommune kontrollert. Utover 1990-tallet kom det i stand andre mindre overvåkingsprosjekter med kontroll av tidligere registrerte kulturminner – fornminner og bygninger. I 2000 fikk Riksantikvaren for første gang øremerkete midler for miljøovervåking, og siden 2001 er miljøovervåking en fast bestanddel i Riksantikvarens virksomhet.

Systematisk kontrollregistrering av SEFRAK-registrerte hus begynte i 2000, og det overvåkes i alt 18 kommuner. Hvert år kontrolleres utviklingen i fire kommuner, og hver kommune kontrolleres på nytt etter 5 år. De 18 kommunene er (1. omdrevsår i parentes): Nord-Aurdal, Gjerstad, Fræna og Kautokeino (2000); Sandnes, Eidskog, Skjåk og Saltdal (2002); Melhus, Snåsa, Flora og Vega (2003) og Sarpsborg, Holmestrand, Bø og Samnanger (2004) – dertil Tromsø (2001). Første omdrev av kontrollregistreringen ble avsluttet i 2004. Det er utarbeidet rapporter med resultat fra undersøkelsen for hver kommune – "Gamle hus da og nå".

SEFRAK-registreringen i de fleste av de undersøkte kommunene strakk seg over et langt tidsrom, fra midten av 1970-tallet til 1990-tallet. Det er derfor vanskelig å finne sammenlignbare tall for desimeringstakt og endringstakt i kommunene ut fra materialet for først omdrev. Gjennom andre omdrev er det tanken at man ved å kontrollere situasjonen over en gitt periode på 5 år, vil få et sikrere materiale for å vurdere og sammenligne bestandsutviklingen i de ulike kommunene.

Andre omdrev startet i 2005 med Nord-Aurdal, Gjerstad, Fræna og Kautokeino. I 2006 ble Tromsø undersøkt for andre gang. Samme år ble Nittedal på ny trukket inn og kontrollregistrert. I 2007 ble Eidskog, Skjåk, Sandnes og Saltdal undersøkt for andre gang. I 2008 var turen kommet til Flora, Vega, Melhus og Snåsa.

1.1.4 Undersøkte SEFRAK-data

Utgangspunktet for MOV-undersøkelsen har vært å se om de SEFRAK-registrerte bygningene fremdeles står, og om de er endret siden førstegangs-registreringstidspunktet. I feltarbeidet har prosjektet benyttet kartutplott som er produsert hos Riksantikvaren og papirkopier av SEFRAK-skjemaene. De innsamlede dataene er lagt inn i en database som har utgangspunkt i et ekstrakt av SEFRAK-opplysningene i Matrikkelen.

I tillegg til å undersøke de rent kvantitative forandringer i kulturminnebestanden – hvor mange som er tapt og endret – har det vært et mål å se på mulige kvalitative forandringer: Hva slags følger tap og endringer har fått for det kulturhistoriske innholdet og representativiteten i kulturminnebildet som helhet. Med utgangspunkt i strukturen i SEFRAK-registeret har man valgt ut noen aspekter som er undersøkt nærmere, det gjelder samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, hustyper, alder, samt geografiske variasjoner innen kommunene.

Hustypebetegnelse som er brukt i MOV-undersøkelsen (og lagt inn i databasen) representerer en grovsortering som er gjort for MOV-undersøkelsen. Tanken er at undergruppene forenkler oversikten, samtidig som inndelingen tar vare på typiske trekk ved eldre byggeskikk – med egne hus for et variert sett med arbeidsoppgaver, funksjoner og utnyttelsen av ulike ressurser i landskapet. Betegnelsene som brukes er standardiserte, da de lokale betegnelsene varierer.

For at den grafiske framstillingen skal være lesbar, er de fleste hustypene igjen inndelt i større grupper. Gruppene som grafene er bygd, på vises med uthevet skrift i tabellen som følger. For oversikt over resultatene fra MOV-undersøkelsen fordelt på de enkelte hustypene, viser vi til tabeller i vedlegg til hver kommunerapport.

Bolighus/våningshus**Mindre uthus i/nær tunet**

Sidebygning
Stabbur/loft
Andre mindre uthus i/nær tunet
Uthus knyttet til bolig/bygård

Driftsbygninger i tunet

Fjøs, stall, låve (enkeltstående, også i rekke)
Driftsbygning (enhetsbygningen)

Hus i utmark/seter

Utløe, sommerfjøs
Kvern, sag
Koie
Andre hus i utmark
Seterstue/seterbu/sel
Seterløe
Seterfjøs
Andre hus på setra

Bygård**Naust, sjøhus, fyr m.m.**

Naust
Sjøhus
Rorbu
Fyr m.m.

Andre hustyper

Næringsbygg (meieri, industri, kraftverk, teglverk, mølle, trandamperi, salteri, røykeri m.m.)
Kraftstasjon, transformatorstasjon
Forretning
Hotell, gjestgiveri, skysstasjon, kafé m.m.
Stasjonsbygning
Kirke, kapell
Skole/internat
Forsamlingshus
Sykehus, pleiehjem
Kommunehus
Bygdemagasin, telthus, tollbod
Hytte
Ukjent

Datering

Tidfestingen av hus i SEFRAK-materialet må leses med forbehold, dateringen er hentet fra registreringskjemaet og er som hovedregel ikke kontrollert. Som for de andre variablene er det en stor grad av skjønn i dateringen.

Datering i forhold til flyttete hus er et eget problemområde. Det har vært ulike tradisjoner for hvordan flyttete hus dateres – med utgangspunkt i gjenreisingsåret eller antatt byggeår før flytting. MOV-undersøkelsen har lagt seg på den siste forståelsen av "alder", siden denne har vært mest utbredt. I den utstrekning opplysningene på skjemaet klargjør bakgrunnen for dateringen, er dateringsåret korrigert for dette ved undersøkelsen. Dette er først og fremst aktuelt for eldre flyttete hus gjenoppsatt på 1900-tallet siden 1900-talls hus i utgangspunktet er holdt utenom undersøkelsen. Andre opplagte feildateringer, skrive/punchefeil og lignende er korrigert der man har blitt oppmerksom på det.

Registreringskretser – geografiske forhold

Et siktemål med MOV-undersøkelsen er å se om beliggenhet i forhold til sentrum/periferi, tettbygde/spredtbygde områder påvirker kulturminnebestanden.

SEFRAK-registreringen ble organisert i felt etter de samme grunnkretser som Statistisk sentralbyrå (SSB) har brukt i folketellingene fra 1970 og 1980. Disse tar utgangspunkt i befolkningstetthet. Kretsinnndelingen for Melhus og Snåsa er organisert etter grensene som gjaldt ved folketellingen i 1970. Flora og Vega er organisert etter kretsinnndelingen som ble innført ved folketellingen i 1980. Kretsinnndelingen som SSB benyttet i 1980 inneholder flere kretser enn den fra 1970. I kretsinnndelingen fra 1970 er tettstedene skilt ut som egne kretser. Det er de ikke i 1980.

Kretsinnndelingen kan belyse tap og endringer knyttet til kulturminnenes geografiske beliggenhet, dvs. om visse strøk i en kommune er mer utsatt enn andre.

For oversikt over resultatene fra MOV-undersøkelsen fordelt på registreringskretser, viser vi til tabeller i vedlegg til hver kommunerapport.

1.1.5 Parametere for MOV-undersøkelsen

Følgende parametere skal undersøkes: 1) tap, 2) ombygging og 3) teknisk tilstand.

Tap

Tap er det absolutte tap av SEFRAK-registrerte objekter siden registreringstidspunktet. Det betyr at huset fysisk sett er borte.

Flytting som tap

Hus som er flyttet vil framkomme som tap, med unntak for flytting innen et snevert geografisk område – som for eksempel et gårdstun. Så langt undersøkelsen gir opplysninger om det, er det gjort rede for hvor mange som er flyttet.

Gjenoppstått

En ny kategori ved 2. omverv er gjenoppståtte hus. Det gjelder hus som har vært midlertidig tatt ned, lagret ved undersøkelsen for 1. omverv, og som så er satt opp igjen i tilnærmet opprinnelig fysisk sammenheng (jamfør flytting).

Endring – tilbygg, påbygg, ombygging

Det er definert tre ulike grader av endring: A, B og C.

Endringstype A Stor endring. Sterk grad av ombygging. Utvidelse eller reduksjon av bygningens bruksareal. Tilbygg/påbygg som i størrelse dominerer den opprinnelige bygningen. Bygningens opprinnelige volumkarakter er endret.

Endringstype B Middels endring. Mindre omfattende ombygging. Utvidelse eller reduksjon av bygningens bruksareal. Mindre påbygg/tilbygg som underordner seg den eksisterende bygningen.

Endringstype C Liten endring. Endring av bygningens karakter gjennom generelt vedlikehold for eksempel ved utskifting av ytre bygningselementer som nytt panel, takbelegg og vinduer/listverk.

I utgangspunkt tar MOV-undersøkelsen ikke stilling til om endringene er gode eller dårlige.

Et mål med undersøkelsen er å skille ut antall bygninger som er så sterkt ombygde at det er lite eller ingenting igjen av bygningens opprinnelig karakter (endringstype A). Disse bygningene har i stor grad mistet sitt opprinnelige preg, og vil som regel i kulturminnesammenheng regnes som relativt verdiløse. De kan likevel ha bygningshistorisk kunnskapsverdi og annen kulturhistorisk interesse.

For endringstype B og C vil et eventuelt tap av kulturhistorisk verdi variere langt mer med hvordan endringene er utført. Endringstype B kan for eksempel romme hus som er tilbygd, men hvor den opprinnelige delen har beholdt både form og autenticitet i detaljer.

Det blir likevel et stort element av skjønn i klassifiseringen av de endrete husene i de tre endringstypene.

Utgangspunktet også ved 2. omverv vil være huset ved førstegangs-registreringstidspunktet, slik det framstår på SEFRAK-skjemaet. Eventuelle tilleggsendringer i forhold til 1. omverv framkommer som merknader, men blir ikke ført fram i statistikk form.

Tilbakeføring.

Enkelte endringer representerer en tilbakeføring til eldre uttrykk. De vil bli registrert som endring i denne undersøkelsen, som oftest i gruppe C, men B er også representert. Ved 2. omverv blir hus med tilbakeført karakter notert som en tilleggsmerknaad i databasen og telt opp. I den statistiske analysen er det ikke tatt hensyn til om det er historisk verifiserbart belegg for tilbakeføringen knyttet til det enkelte hus. Dette blir omtalt mer skjønnsmessig i rapporten der man får opplysninger om det.

Problemer med å registrere mindre endringer

Dette berører vurderingen av hvilke objekter som skal klassifiseres i endringsgrad C, eller gå inn i restkategorien "uendret". I mange tilfelle kan det være vanskelig både å observere og klassifisere mindre endringer. Dette kan dels ha med kvaliteten på foto og bygningsbeskrivelsen på SEFRAK-skjemaet å gjøre. For å få mest mulig enhetlig behandling av materialet, er det valgt å ikke se på skifting mellom relativt moderne taktekke som bølgeblekk, eternitplater, asbestplater, aluminiumsplater, papp m.m. som endring. Det samme gjelder også utskifting av enkelte vinduer som har samme format, men hvor detaljene er vanskelig å kontrollere i forhold til før/nå. Det ligger derfor en stor grad av skjønn i om dette er vurdert som "endring" etter kriteriene for undersøkelsen.

Om panel, listverk, vinduer og takbelegg er helt fornyet, men av samme typer som ved registreringen, vil dette i de fleste tilfelle ikke bli registrert som endring. Undersøkelsen har derfor ikke som mål å registrere tap av autenticitet på detaljnivå.

Står – status ukjent

En del hus har det ikke vært mulig å klassifisere endringsgrad til. Dels skyldes det, som nevnt over, kvaliteten på SEFRAK-skjemaet, dels kan det være hus som var under oppussing/ombygging – enten ved den opprinnelige SEFRAK-registreringen, eller ved MOV-undersøkelsen. Disse går inn i undersøkelsen som "Står". I 2. omverv er status til en del av disse avklart, mens nye er kommet til.

Riving av deler av hus

En spesiell type endring framkommer når deler av hus blir revet, og gjelder ofte der konstruksjoner som laft, bindingsverk, skjelterverk eller stav/grind er kombinert. En typisk endring her er at de deler av huset som er bygd i lettere konstruksjon er mer utsatt for forfall og derfor blir revet, mens den tømra delen står igjen. Ofte gjelder slike del-rivinger driftsbygninger og da er særlig fjøset utsatt. Grindabygde hus kan bli forkortet med noen stavpar.

2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2008

2.1 De fire utvalgte kommunene til MOV-undersøkelsen 2003–2008

De aktuelle kommunene for perioden 2003–2008 er Flora i Sogn og Fjordane, Melhus i Sør-Trøndelag, Snåsa i Nord-Trøndelag og Vega i Nordland.

Kommune	Innbyggertall	Befolkningsutviklingen i undersøkelsesperioden	Hovednæring	Antall registrerte SEFRAK-objekter i Matrikkelen
1401 Flora	11408	Svak vekst	Industri, oppdrettsnæring	810
1653 Melhus	14457	Vekst	Service, landbruk, pendling til Trondheim	1586
1736 Snåsa	2176	Tilbakegang	Landbruk	751
1815 Vega	1295	Tilbakegang	Landbruk	706

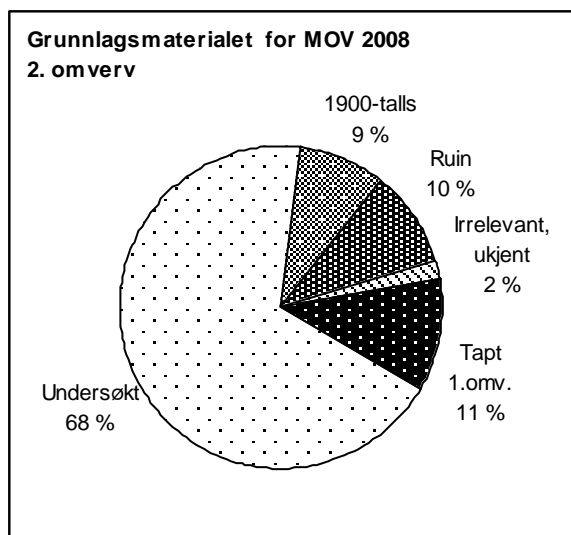
2.1.1 Undersøkte bygninger 2003–2008

I Matrikkelen er det til sammen 3853 registrerte objekter fra Flora, Melhus, Snåsa og Vega. Ikke alle disse var med i undersøkelsen 2003, flere falt utenom av forskjellige årsaker. I 2008 kommer dertil tapet av 429 bygninger fra 2003 til fratrekk. Fordelingen er som følger:

Kommune	Objekter i Matrikkelen	Datert til 1900-tallet	Registrert som ruin	Irrelevant/ukjent	Tapt 2003	Undersøkte bygninger 2008
1401 Flora	810	18	92	14	52	634
1653 Melhus	1586	91	42	23	287	1142
1736 Snåsa	751	167	45	22	64	453
1815 Vega	706	58	191	19	26	413
Samlet 2008	3853	334	370	78	429	2642

Irrelevant/ukjent – objekter som er trukket ut av undersøkelsen

MOV-undersøkelsen gjelder endringsstatus for bygninger. Objekter som ble registrert som ruiner er derfor trukket ut av undersøkelsen. Enkelte objekter er irrelevante fordi de ligger inne med to ulike registreringsnr. i registeret. Noen "andre minner" er lagt inn i registeret som hus. De fleste av disse er brønner og sisterner. Registeret inneholder også nye hus satt på gamle murer, med ofte sprikende måte å registrere de historiske opplysningene. Andre som er trukket ut mangler opplysninger av ulike årsaker, eller det har vært vanskelig å komme til dem.

2642 bygninger er undersøkt og ligger til grunn for resultatanalysene i kommunerapportene for MOV-undersøkelsen 2008.

Diagrammet til venstre viser hvor stor andel av de registrerte objektene som undersøkelsesgrunnlaget utgjør (68 %), og hvor store andeler de andre gruppene har.

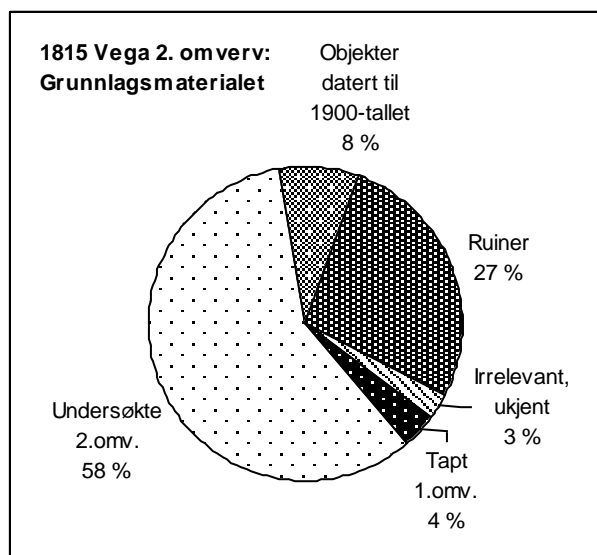
Tallene for grunnlagsmaterialet 2008 er ikke identiske med de som ble oppgitt i grunnlagsmaterialet for 1. omverv. Flere objekter er kommet til i databasen til Matrikkelen, bl.a. på grunn av et fortløpende arbeid med korrigeringer sentralt. Også utvalget for MOV-undersøkelsen er noe korrigert – noen flere er vurdert som irrelevante, feil er rettet, samtidig som enkelte som var tapt ved at de

midlertidig var tatt ned eller flyttet, nå er gjenoppsatt i opprinnelig miljø og tatt inn igjen i undersøkelsen. I forhold til de undersøkte er det likevel så små endringer at det ikke rokker ved relevansen for å sammenligne de to omvervene.

2.2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Vega 2008

2.2.1 Antall undersøkte hus

Kommune	Objekter i Matrikkelen	Datert til 1900-tallet	Registrert som ruin	Irrelevant/ukjent	Tapt 2002	Undersøkte bygninger 2008
1815 Vega	706	58	191	19	26	413

MOV-undersøkelsen for 2008 tar utgangspunkt i 413 gjenværende hus fra undersøkelsen i 2003.

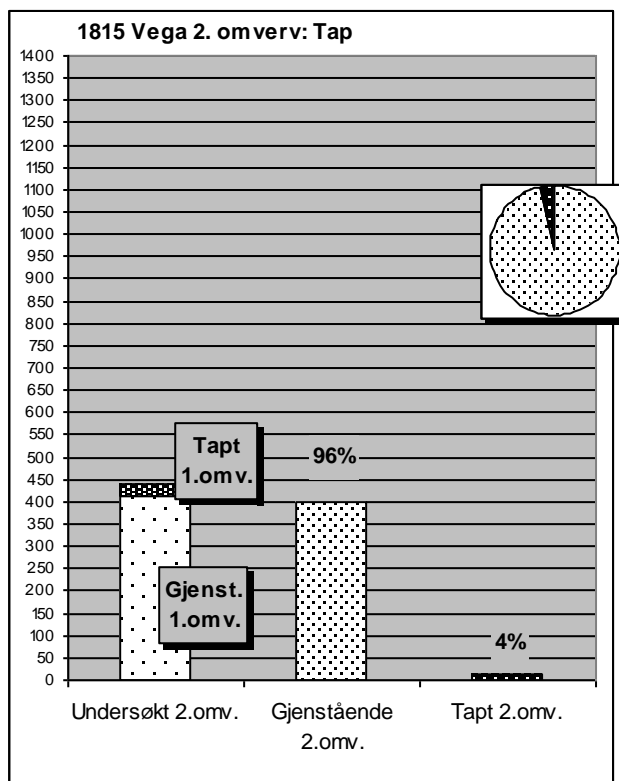
Hus tapt før 2003, hus datert til 1900-tallet, objekter som ble registrert som ruiner etter hus og andre typer minner o.l. faller utenfor undersøkelsen.

Diagrammet til venstre viser hvor stor andel av de registrerte objektene som undersøkelsesgrunnlaget utgjør (58 %), og hvor store andeler de andre gruppene har.

3 Resultat

3.1 Tap

3.1.1 Tap – samlet oversikt

Av 413 undersøkte bygninger i Vega er 15 tapt siden 2003. Det vil si at 4 % av den undersøkte bygningsmassen i 2008 er borte.

398 bygninger – 96 % står fortsatt.

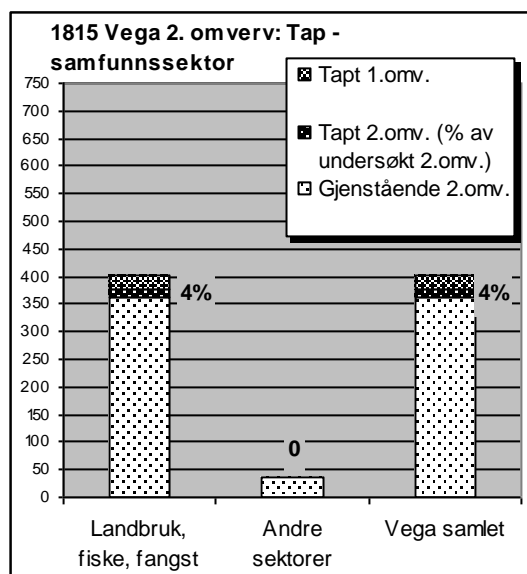
Sammenlignet med utgangspunktet for SEFRAK-registreringen (1988–92) er nå akkumulert tap i den opprinnelige registreringsbestanden 9 %, mot 6 % i 2003.

1815-109-033. Stabbur i gårdstun. Ved SEFRAK-registrering i 2003 var det i bruk som lagerhus dvs. "lagring av diverse". Det var av den vanlige typen i Vega, rettvegget på halvannen etasje med dør i gavl. I 2008 var det revet og erstattet av et hus med "stabburpreg", men mye større, og med funksjon som bolig.

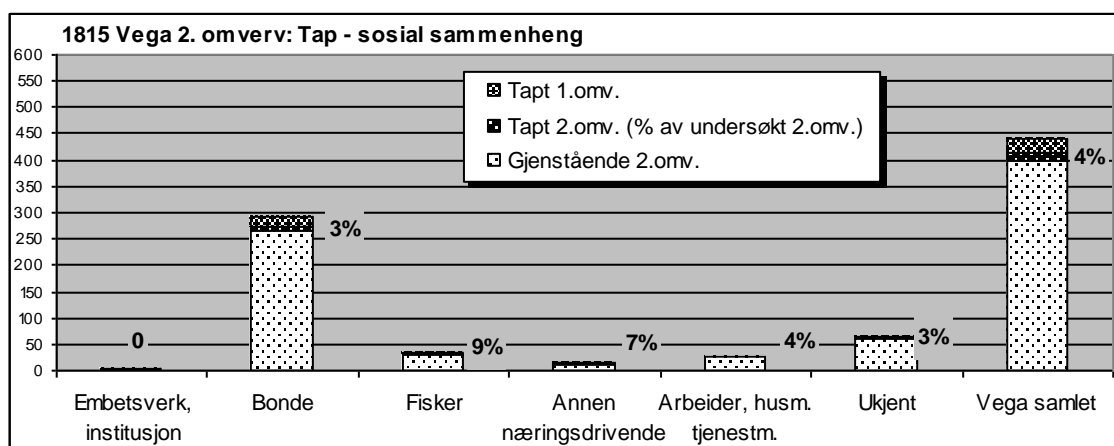

3.1.2 Tap – samfunnssektor og sosial miljøsammenheng

Alle nye tap er knyttet til primærnæringen. Tapsandelen på 4 % er den samme som for Vega samlet.

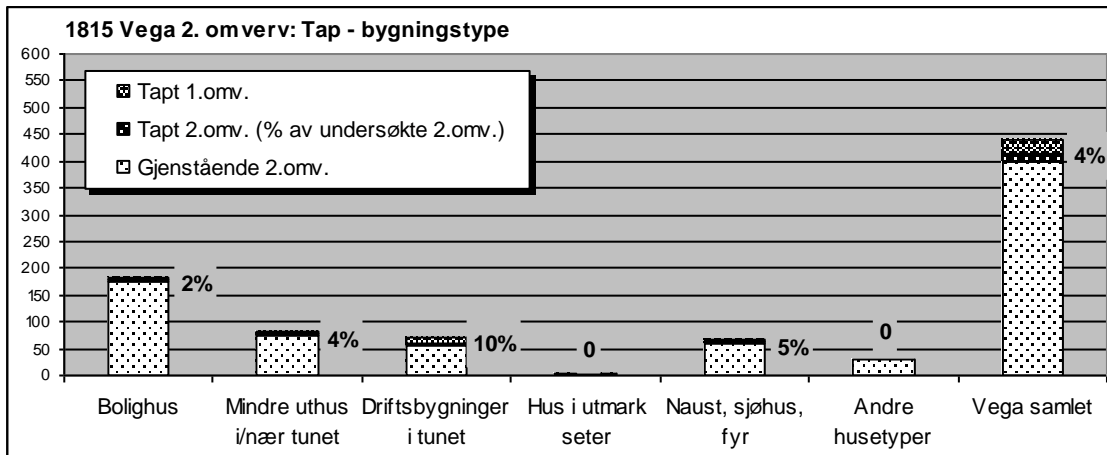
Resultatet samsvarer med trenden fra 1. omverv.

Med unntak for "Embetsverk, institusjon" har alle sosiale grupper i Vega tap. For "Fisker" og "Annen næringsdrivende" ligger det klart over gjennomsnittet. Den største gruppen "Bonde" ligger under gjennomsnittet med sin tapsandel på 3%. "Arbeider, husmann, tjenestemann" har en tapsandel lik gjennomsnittet.

Resultatet avviker noe fra trenden ved 1. omverv. Først og fremst ved at hus knyttet til fiskerstanden nå har tapsandeler klart over gjennomsnittet, mens gruppen "Bonde" ligger litt under gjennomsnittet. Tapsandelen for "Arbeider, husmann, tjenestemann" er lik gjennomsnittet. Ved 1. omverv lå tapsprosentene for både fiskere og husmenn godt under gjennomsnittet. Men dette er uansett små grupper, og få tallvariasjoner gir store utslag.

3.1.3 Tap – bygningstyper

Det er markert forskjell på hvilke hustyper som er utsatt for tap. Gruppen "Driftsbygninger i tunet" topper med en tapsandel over det dobbelte av gjennomsnittet, men også gruppen "Naust, sjøhus" ligger over. "Mindre uthus i/nær tunet" har en tapsandel lik gjennomsnittet.

Resultatet samsvarer dels med trenden fra 1. omv. Driftsbygninger hadde da som nå den høyeste tapsandelen (det dobbelte av gjennomsnittet). Naust, sjøhus har nå en tapsandel litt over gjennomsnittet, i 2003 var den lik gjennomsnittet. Ved første omv. var tapene likt fordelt på naust og sjøhus, ved 2. omv. var bare sjøhus tapt, alle på hovedøya. Bolighus hadde da som nå den laveste tapsandelen.

1815-109-125. Bryggemiljø i Norvikstøa. Det store bildet viser situasjonen i 2003. Brygga i midten skal tidligere ha stått på Bremstein, der den også rommet butikk. I 2008 var den erstattet av ei ny noe større brygge, den gamle var gått tapt i en brann. Innfelt sort/hvitt foto viser situasjonen ved registreringen i 1988.

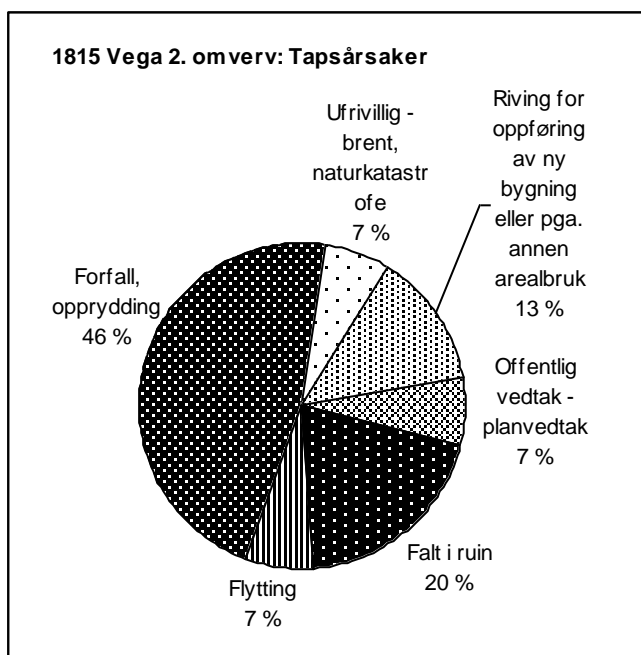
Ytterøya Hysværøyan (1815-110-090-092). Et av bolighusene var pusset opp i 2003, det andre under utbedring. Driftsbygningen som ikke hadde vært i bruk på lenge, var i dårlig stand. I 2008 var tilstanden forverret, taktekket borte, og den er nå definert som ruin i undersøkelsen. Innfelte foto (til venstre) viser situasjonen ved SEFRAK-registrering i 1992, til høyre fra undersøkelsen i 2003. Det viser det ene bolighuset under oppussing, og driftsbygningen.

1815-109-086, 087, 088. Tun med våningshus, bur og driftsbygning, over i 2003 til høyre i 2008. Ved 1. omverv fikk våningshuset status som C. I 2008 var denne "forsterket" med en mindre endring, da en plattning/trapp var tilbygd. Driftsbygningen som vises til høyre i bildet fra 2003, var revet i 2008. Den var allerede ved SEFRAK-registrering i 1988 tatt i bruk som garasje/redskapsskjul. Driftsbygningen har den største andel tap av undersøkte bygningstyper.

3.1.4 Tapsårsaker

Forfall er fortsatt den viktigste grunnen til at hus går tapt i Vega, godt over halvparten har denne tapsårsaken. Deretter kommer ny arealbruk..

Tapene i segmentet Ny arealbruk gjelder bygging av to nye våningshus.

Brann, flytting og offentlig vedtak har samme andel - 7 %. Det er snakk om ett hus i hvert segment.

Offentlig vedtak gjelder et hus som måtte bort da det sto for nær veg.

De fleste rivinger er nå, som ved forrige omverv, et resultat av private beslutninger. Men oversikten er grovmasket, og årsakssammenhengene kan være overlappende.

1815-107-045. Skott ved Hogsetsundet. Opplysningene om huset er sparsomme, ved registreringen i 1991 var det ute av bruk, og i 2003 sto det alene tilbake sammen med våningshuset. Øvrige hus i tunet var revet eller i ruin (stort foto og innfelt til høyre). I 2008 var våningshuset pusset opp, men skottet ryddet bort og nytt uthus bygd på stedet (innfelt foto til venstre). (Skott er lagerhus som inngår i kategorien "Mindre uthus i og nær tunet")

1815-109-001-005. Det gamle handelsstedet Sundsvoll. Brygga sto så vidt i 2003 (innfelt foto), men var i dårlig stand. Den var blitt skadet da et av steinkarene raste ut under en storm. I 2008 har den falt sammen.

1815-110-020. Fjøset på Mudvær viste seg å være for dårlig til å settes i stand, i 2008 var det revet. Foto over fra 2003, til høyre fra registreringen i 1992..

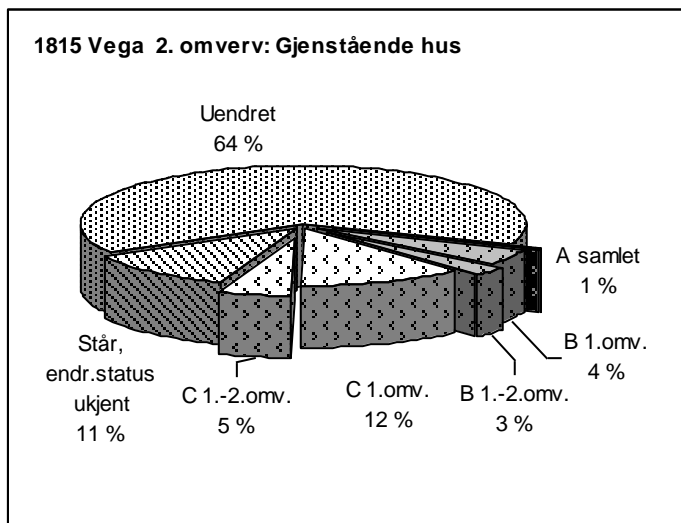
3.2 Endringer av gjenstående bygninger

Grunnlaget for undersøkelsen er de samme 398 gjenstående bygningene som det er gjort rede for i kapittel 3.1. I dette kapittelet gjøres det rede for hva som har skjedd med disse.

To forhold belyses:

- Endringer i form av tilbygg, påbygg, andre ombygginger
- Bygningenes tilstand/forfall

3.2.1 Endringer – samlet oversikt

Det samlede antallet endrete hus siden SEFRAK-registreringen (1988–92) er etter 2. omverv 99 og utgjør ca. 25 % av de gjenstående bygningene. 11 % har endringsstatus ukjent.

I perioden 2003 til 2008 har 31 flere hus fått status som "endret" – A, B eller C.

Andelen endrete (av gjenstående) har økt med ca. 8 % sett i forhold til 2003.

Det er endringstype B og C som har økt sin andel, med en overvekt av type C.

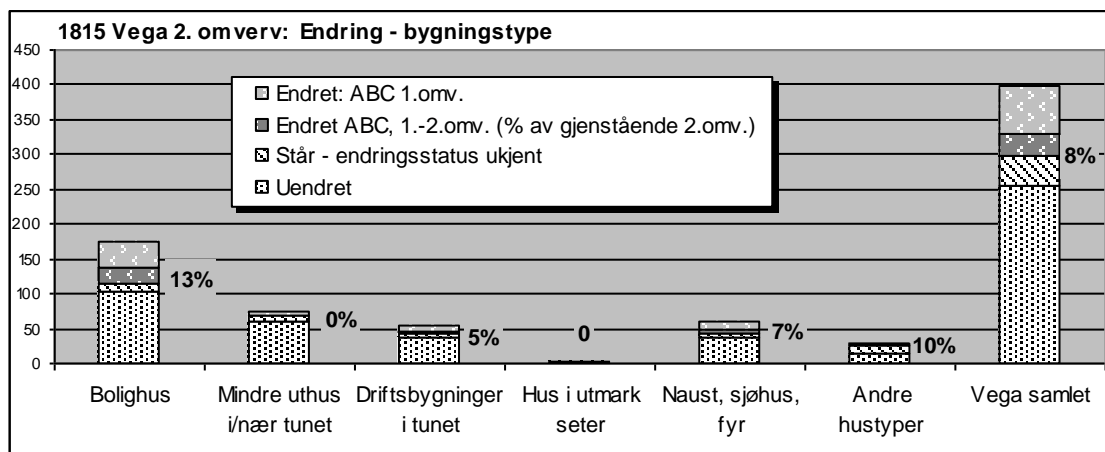
Ca. 64 % av den gjenstående bebyggelsen i Vega fra før 1900 står i store trekk slik

den var ved førstegangsregistrering.

Tallene over nye hus med status "Endret" i forhold til opprinnelig SEFRAK-registrering, gir ikke et fullstendig bilde av hvor mange hus det har "skjedd noe med" i perioden. Flere har gjennomgått flere ulike fysiske tiltak, men ikke alle klassifiserer til noen endringsstatus, da noen er endret slik at det bare forsterker den endringsstatus de fikk i 2003. Det har også vært forflytninger mellom segmentene av de endrete. Hus som før var klassifisert som endringstype C er bygd ut til endringstype B.

Blant hus som det er "gjort noe med" inngår også hus under ombygging i segmentet "Står", som omfatter 11 % av de gjenstående. Det er noe større enn i 2003, men gjelder ikke nødvendigvis de samme husene. Flere nye hus som var under oppussing i 2008 har fått slik status, mens andre fra 2003 er ferdigstilte. Noen som var under oppussing i 2003 er det fortsatt, noe som har sammenheng med at flere er blitt feriehus, og at det gjerne er i feriene det er aktuelt å foreta endringer.

3.2.2 Endring – bygningstyper

Bolighusene er mest endret i perioden 2003 til 2008 både i antall og i prosentandel. Deretter følger "Naust, sjøhus, fyr" og "Driftsbygninger i tunet".

Bolighusene har også størst innslag av de nye endrete av endringstype B, men det er også noen av sjøbrukets hus og et par driftsbygninger i denne kategorien. Bak den relativt høye endringsprosenten i den lille gruppen "Andre hustyper" står eksteriørendringer av ett hus, et gamlehjem. Verken andre mindre uthus ved tunet eller den lille restgruppen utmarkshus er endret.

1815-108-086. Gammelstua på bruk på Grøtland. Ved SEFRAK-registreringen i 1989 var den i bruk som redskapshus. I 2008 var den pusset opp. Huset er et godt eksempel på en vanlig hustype på Vega, noe mindre enn låna. Da huset nå har torv på taket, og ei ny dør med den klassiske fiskebeinsdekoren har erstattet den gamle, er det klassifisert som endringstype C.

1815-102-028. Bolighus på Igerøya som var pusset opp i 2008. Vinduene er skiftet fra funksivinduer til to-fags med ruteinndeling, en endring som klassifiserer til kategori C.

1815-111-010. Bolighus for fiskerbonde på Tåvær som var blitt feriested ved SEFRAK-registreringen i 1992. I 2008 (innfelt foto) var det under oppussing.

1815-103-026. Rørøyøya var opprinnelig husmannsplass under Rørøygodset. Rørøyøya var feriested ved registreringen i 1991, og bar preg av det. Bygningene utgjør et komplett tun med mange registrerte hus (datert 1881–1900). Stedet var intakt i 2003 (foto over og til venstre). Bolighuset var moderat endret med mindre utbygg og noen vindusskift. I 2008 har stedet endret status til helårsbolig. Huset er pusset opp og den lille hageinngangen har veket plass for større utbygg. Også bislaget på motsatt side er gjort større. Ombyggingen av huset er ikke helt ferdig, men endringsstatus er satt til B.

1815-111-100. Fra øya Lånan i Verdensarvområdet. De fleste SEFRAK-registrerte hus på øya er i bruk som feriesteder. Foto til venstre viser et av våningshusene i 2003, til høyre i 2008. Da er bislaget gjort større både i lengde og bredde, nye vinduer av type "empirevinduer" er satt inn over hele huset, til erstatning for de gamle funksivinduene av ulik type og form. Sementstein har erstattet plater på taket. Da huset er utvidet, er det kategorisert til endringsklasse B.

1815-111-031. Våningshuset på "I gården" på Kilvær var under utbedring 2008. Det er udatert, men trolig gammelt, og har rommet både omgangsskole og posten. Ved SEFRAK-registreringen i 1992 (foto til venstre) bar det preg av eksteriørendringer fra andre halvdel av 1900-tallet, og skottseksjonen var revet. Nå er det meningen å "føre det tilbake" ved hjelp av gamle foto. Man har så vidt begynt på en vegg. Prosjektet får noe tilskudd ved SMIL-ordningen.

1815-108-001. Naustet til en av gårdene på Nes skal være bygd på 1800-tallet. Det ble forkortet noe på 1950-60-tallet, slik det var ved registreringen i 1988. I 2008 er det utvidet med en boligseksjon, visstnok til samme lengde som opprinnelig. Den registrerte delen av huset er i hovedsak uten eksteriørendringer. Endringen er klassifisert som endringstype B. Flere av husene i sjøbruksmiljøet på Nes er innredet til fritidsboliger for utleie.

1815-110-011, 012, 013. Fra Mudvær til venstre i 2003, til høyre i 2008. Sjøbua til venstre er pusset opp i 2008. Naustet i bakgrunnen er under oppussing med midler fra Norsk Kulturminnefond. Mudvær er del av Verdensarvområdet.

1815-103-016. Huset på Båtneset skal opprinnelig være bygd av en fisker, men ved SEFRAK-registrering i 1991 (innfelt svarthvitt foto) hadde det vært feriested ei stund. Foto til venstre viser situasjonen i 2003, det var da under oppussing, til høyre i 2008. Huset er lite endret, det er ikke utvidet, men kledning og taktekke er skiftet og vinduene standardisert – tilnærmet etter mønster av de eldste bevarte. Oppussingen er ikke helt fullført, men endringsstatus er satt til C.

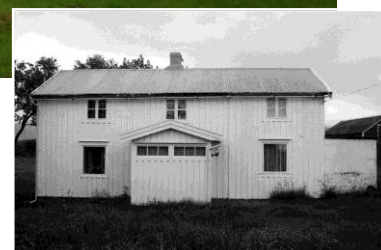
1815-108-045. Det store bildet viser situasjonen i 2003. Den lille brygga til høyre i bildet er siden da blitt ombygd, dvs. bindingsverkdelen er revet, men tømmerkjerna er bevart og pusset opp og vinduer satt inn. Endringsgraden ligger mellom A og B, og endringstype B er valgt. Miljøet ligger på nordsiden av Vegaøya.

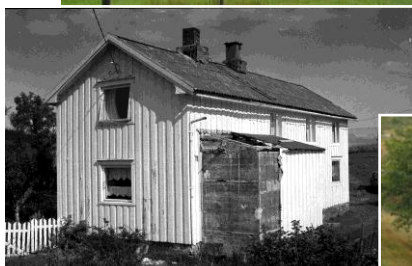

1815-108-081. Våningshus på Vegaøya som ikke var i bruk ved SEFRAK-registrering i 1989 (innfeltfoto til venstre) og sto på samme måte i 2003. Huset ble tildelt SMIL-midler, og i 2008 var det under oppussing (foto til høyre). Det har status "Står" i undersøkelsen.

1815-106-002. Bolighus på Gladstad som er brukt som feriested. Vannsissterner var tidligere et karakterisk trekk både på bolighus og uthus i Vega. Stadig flere av disse blir nå fjernet. Her står sisternen fremdeles. Huset er under oppussing, bare fronten er foreløpig ferdig. Innfelt SEFRAK-foto fra 1991.

1815-102-023. Våningshus på Igerøy under trinnvis utbedring. I 2003 var sisternen på baksiden erstattet med et større bislag og inngangspartiet på hagesida i ferd med å fornyes. I 2008 er bislaget mot hagen ferdig og halve huset nymalt. Svart/hvite foto fra registreringen i 1991.

1815-101-001, 002. "Sommerbo" på Ylvingen var feriested også ved registreringen i 1992. Våningshuset fra 1879 bar preg av mange endringer utover 1900-tallet (innfelt foto til høyre). Hagefasaden er i 2008 nylig pusset opp med "tilbakeført" preg. Funkisvinduer av ulik form er erstattet av toramsvinduer med empireinndeling. Partier med eternitkledning er erstattet med tømmermannspanel. Utbygget er redusert og i stedet for pulttak har det nå saltak. Endringen er klassifisert som endringstype C. Fjøset er pusset opp med en del ny kledning, men uten at "status" er endret.

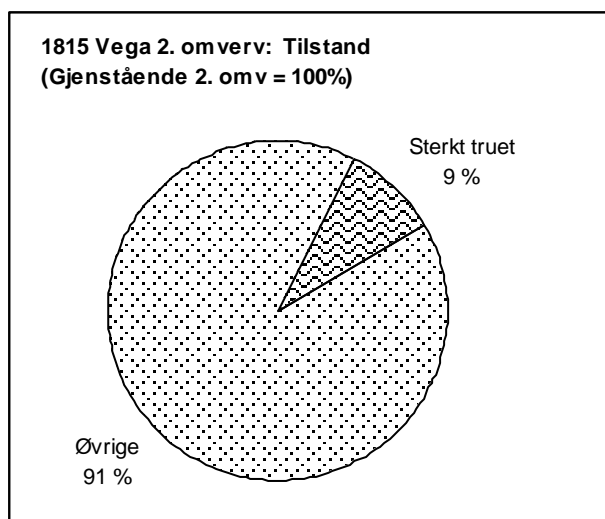
1815-108-028 m.fl. Midt-Nes og Nedre Nes ligger tun i tun på en av høyderyggene bak Nessjøen. Begge anlegg var blitt feriesteder ved registreringen i 1989. Våningshusene går for å være gamle og bærer preg av en lang utbyggingshistorie. Huset på Nedre Nes hadde flere eksteriørendringer fra andre halvdel av 1900-tallet (nederste innfelte foto). Det er nå pusset opp og "ført tilbake" til et stilpreg fra før 1900 med likeartete smårutete vinduer, tømmermannspanel og torvtekke. Endringen er klassifisert som endringstype C.

1815-102-018, 020. Fiskerbondebruket Staulberget har vært feriested siden 1960-tallet. Det opplyses ved registreringen i 1991 at det er lagt eternitplater over gammel torv. I 2003 var det pusset opp, og bolighuset hadde da igjen fått torv på taket. I 2008 er det lille utbygget foran inngangsdøra gjort større, også det med torvtak. Endringsstatus har skiftet fra C til B.

3.3 Tilstand – samlet oversikt

De gjenværende bygningene er her vurdert etter tilstanden i år 2008.

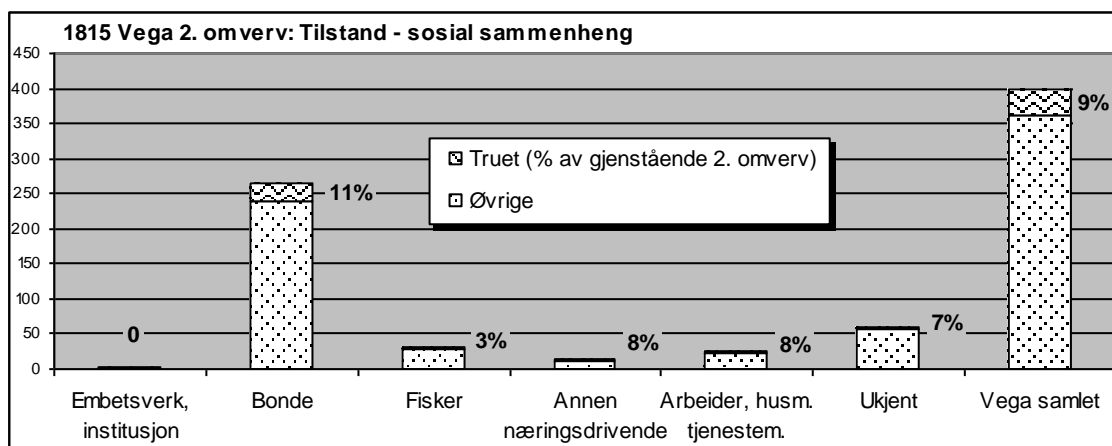

I 2008 har i alt 36 hus status som sterkt truet på grunn av dårlig teknisk tilstand. Det tilsvarer 9 % av de gjenstående SEFRAK-registrerte husene.

6 flere hus har denne statusen i 2008 enn i 2003. 5 av de truete bygningene i 2003 er revet.

Dette er et minimumstall da bare de åpenbart sterkt truete husene er telt med. Tallet gir en prognose om forventet tap i Vega i kommende år.

3.3.1 Tilstand – sosial miljøsammenheng

De kritisk dårlige husene er å finne i de fleste miljøer, med unntak for embetsverket. De fleste er knyttet til bondestanden, husmenn og andre næringsdrivende. De to sistnevnte utgjør langt færre hus i utgangspunktet. Den lille gruppen hus knyttet til fiskere har også få hus i kritisk dårlig stand.

Undersøkelsen avviker trenden fra 1. omverv. Gruppen "Arbeider, husmann" hadde da den klart høyeste andel truete, foran "Næringsdrivende" (inkludert bønder) og gruppen ukjent.

Overraskende har fiskere en liten andel, bare ett hus er truet. Noe som trolig kan ha sammenheng med at sjøhus og naust lettere lar seg tilpasse fortsatt bruk for et moderne fritidsliv uten store endringer.

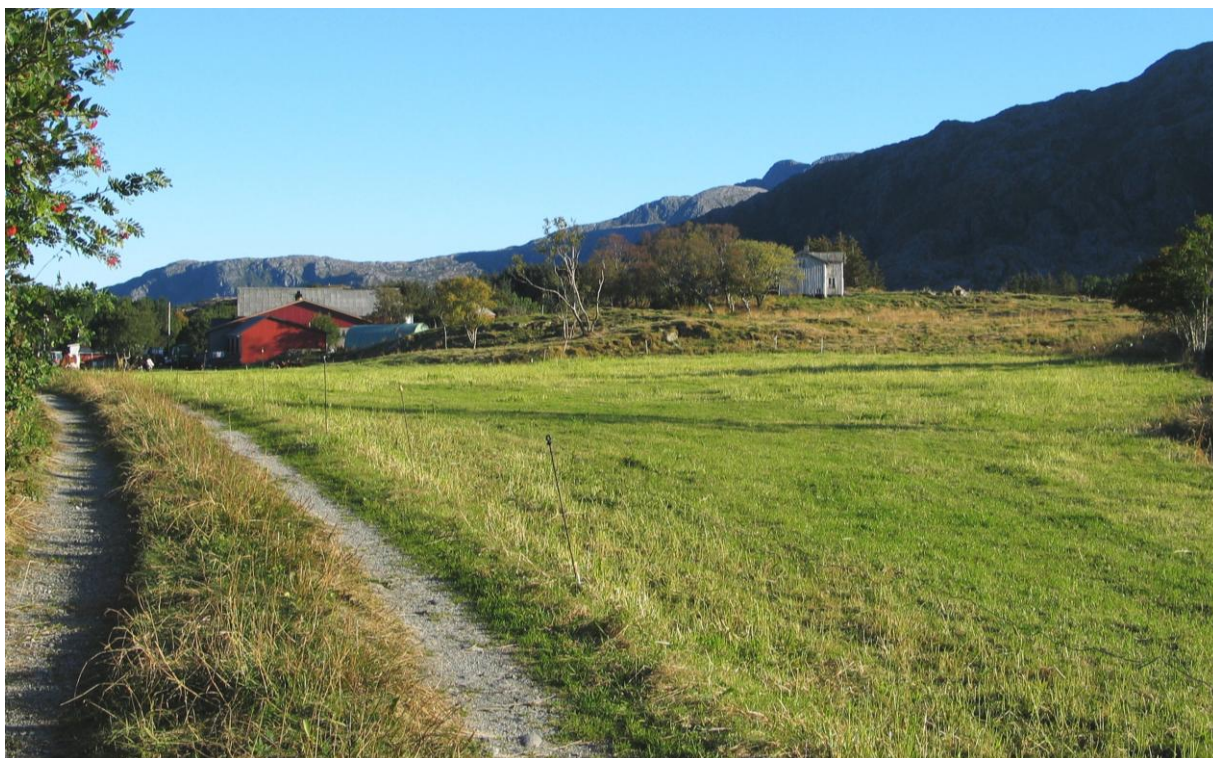
1815-111-008. Øverstua var husmannsplass på handelsstedet Tåvær. Den ble fraflyttet 1965. I 1960 ble det lagt plater over torvtaket, men forfallet var kommet langt alt ved registreringen i 1992, og i 2003 var tilstanden meget dårlig. I 2008 var huset under oppussing, bl.a. med midler fra Norsk Kulturminnefond. Fondet har gitt støtte til flere hus på Tåvær.

1815-109-122. Driftsbygning på "Bårhaugen" som nå står i tilknytning til Vega Havhotell. Den ble satt opp like før 1900. Det store tilbygget til høyre ble bygd i 1987 som stall. I rommet til høyre for låvebrua i den gamle delen hadde kunstneren Carl B. Hestmann i sin tid atelier. Han eide stedet ved SEFRAK-registreringen i 1988. I 2008 er tilstanden begynt å bli i dårlig, og det er søkt om støtte fra Norsk Kulturminnefond til å sette den i stand. Stedet var del av et turistanlegg alt i 1988 og våningshuset pusset opp med detaljer etter nasjonalromantiske forbilder (innfelt foto).

1815-103-022. Huset på Båtnesmyr var tatt i bruk til ferieformål før SEFRAK-registrering i 1991. I 2003 var situasjonen som i 1991. I 2008 er tilstanden forverret og deler av tak og vinduer midlertidig dekket med plast (innfelt foto).

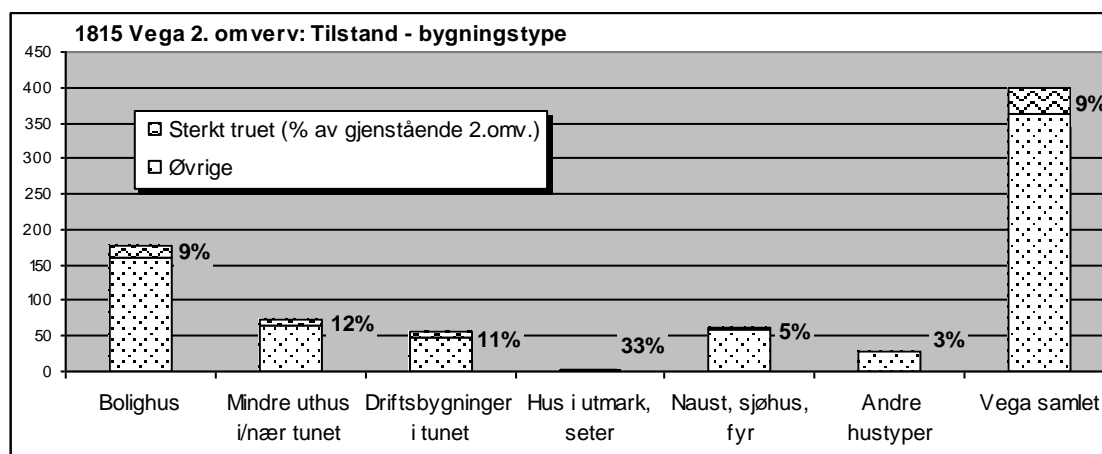

1815-109-038. Overflødig tun på Gulsvåg til høyre. Fraflyttet og for lengst ute av bruk også ved registreringen i 1988. Driftsbygningen er borte og jordkjelleren står med steinmurene uten tak.

1815-102-027. Fiskerbøndebruk på Igerøya som var ute av bruk ved registreringen i 1991, og hvor det meste av jordvegen er plantet til med skog.

3.3.2 Tilstand – bygningstyper

De mest truede hustypene er knyttet til tunbebyggelsen, som driftsbygninger i tunet og mindre uthus, alle ligger godt over gjennomsnittet. "Bolighus" som er den klart største enkeltgruppen, har en truet andel lik gjennomsnittet. Andelen av "Naust, sjøhus" som er i så dårlig stand ligger langt under gjennomsnittet.

Tallene avviker noe fra tallene i 2003. Da var "Bolighus" mest truet, tett fulgt av "Mindre uthus i/nær tunet" og "Driftsbygninger i tunet". Også da var tunbebyggelsen mer utsatt enn "Naust, sjøhus".

1815-102-002,003. Tun på Vegaøya som er i bruk som sommersted. Våningshuset til venstre er under oppussing, mens utedoen og den gamle bårstua forfaller. Mindre uthus i tunet er blant de mest utsatte hustypene i Vega-materialet, og prosentandelen i dårlig stand er høyere enn for "Driftsbygninger i tunet".

1815-101-008. Våningshus på Ylvingen som har stått tomt siden 1991. Det er blant de eldre husene i kommunen, den eldste delen kan være fra 1700-tallet. Mot slutten av 1800-tallet ble huset utvidet. Taktekket av eternit kom på i 1957, noen vinduer ble skiftet ca. 1970.

Eldste generasjon våningshus og stabbur (1815-109-012, 013) på Kjelkedalen. Begge husene var ute av bruk ved SEFRAK-registreringen 1988, og ble alt da betegnet å være i dårlig stand. Våningshuset er antatt å være fra slutten av 1700-tallet eller begynnelsen av 1800-tallet, stabburet fra begynnelsen av 1800. Bolighuset til venstre er fra slutten av 1800, men ble totalt ombygd da det ble flyttet hit i 1950-årene.

1 1815-109-156. Sommerfjøs på Viksås som forfaller i et område som gror igjen.

1815-103-030. Fjøs (driftsbygning) som har vært brukt som lager for ved og diverse i noen år. Kledningen er svært dårlig. Den tilbygde sisternen har torv på taket. Det er flere eksempler på vannsisterner i Vega-materialet, særlig tilknyttet våningshus, men også driftsbygninger.

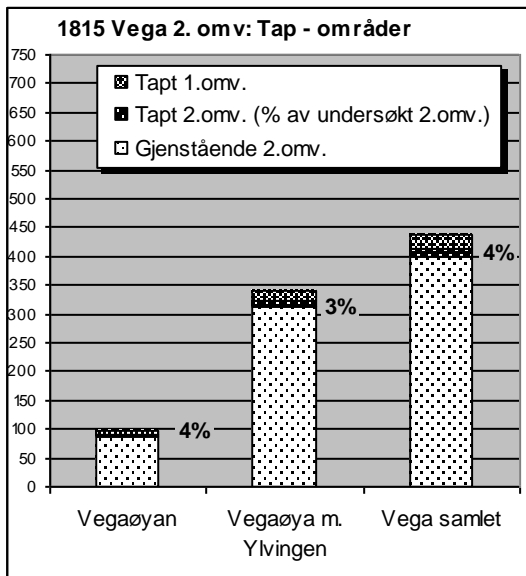
1815-104-031, 032. To brygger på Eidem som må betegnes å være i dårlig stand, særlig den nærmeste med hull i veggen, og dels mangel på taktekke. Men situasjonen var omtrent den samme ved registreringen i 1991 (foto til venstre). Brygga med vinsjhus er trolig en av de eldste på Vega, med tradisjoner til 1700-tallet. Bua her har lafteverk av eldre type og tømra kar som underbygning.

4 Geografiske variasjoner

4.1 Tap og geografiske variasjoner

4.1.1 Tap – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen

Vegaøyen (Verdensarvområdet) har en tapsandel lik gjennomsnittet. Vegaøya med Ylvingen, som har de fleste registrerte bygningene, ligger en prosentandel under.

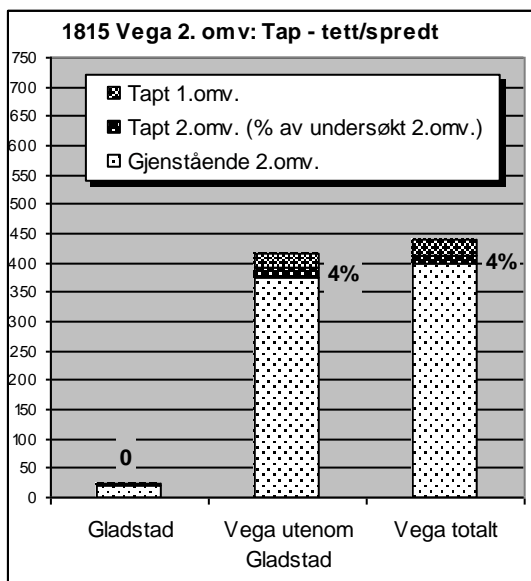
Dette er en liten forskyving i forhold til 1. omverv, da de to områdene hadde like tapsandeler.

I antall har flest hus gått tapt på Vegaøya. Det er særlig tapene i bygda Valla som drar tapsprosenten for Vegaøya samlet opp. Valla er et jordbruksområde som også har naust- og sjøhusmiljøer og mange registrerte hus. Tapene (6 hus, 9 %) fordeler seg på alle typer hus i jordbruket pluss 2 av de i alt 3 tapte sjøhusene.

På Vegaøyen er det Hysvær som har flest tap (3 hus 7 %). Alle tapene på Vegaøyen i 2. omverv gjelder

driftsbygninger i jordbruket. Det var nedslitte hus som hadde stått uten funksjon lenge. Ved første omverv var det noe større variasjon av hustyper som hadde gått tapt på øyene.

4.1.2 Tap – tettbygd/spredtbygd

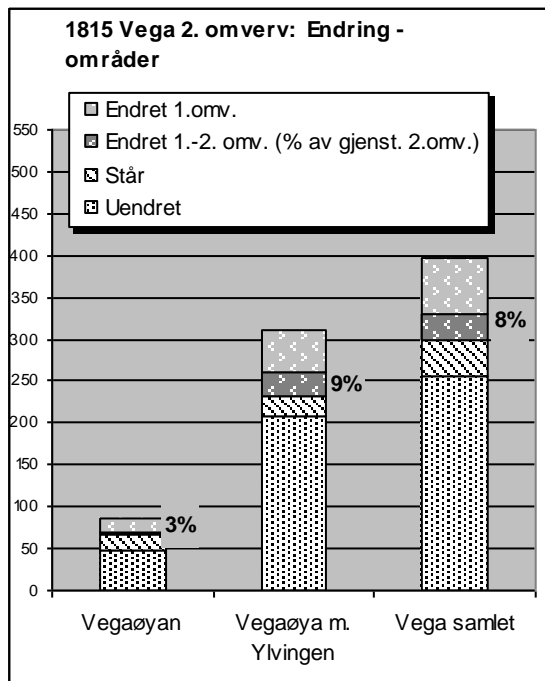

Tettstedsområdet Gladstad har ikke tap i 2008. Vega utenom Gladstad har en tapsandel lik den totale for hele kommunen.

Ved 1. omverv var det ett tap i Gladstadkretsen.

4.2 Endringer og geografiske variasjoner

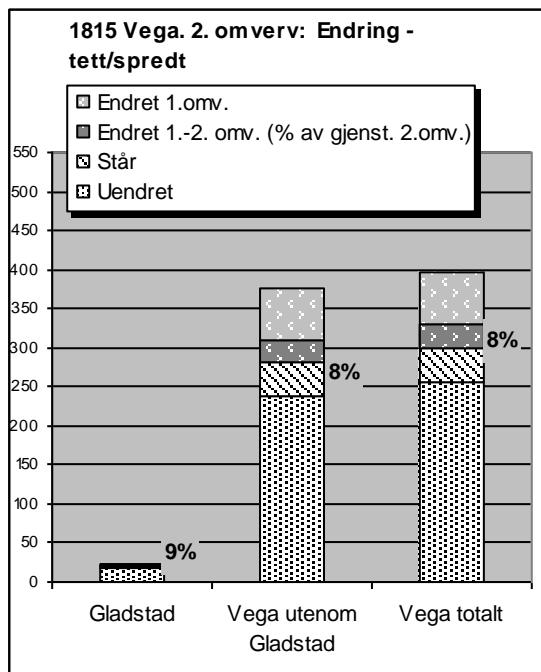
4.2.1 Endring – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen

Bebyggelsen på Vegaøyen har lavest andel nye endrete, altså godt under gjennomsnittet. Vegaøya med Ylvingen ligger noe over.

Trenden er motsatt av 1. omv. Endringsaktiviteten på Vegaøyen har gått noe ned i perioden i forhold til hovedøya.

4.2.2 Endring – tettbygd/spredtbygd

Det er liten forskjell i fordelingen av nye endrete for de to hovedområdene.

Det lille tettstedet Gladstad med kirke og skole, ligger noe over, men det er få hus det her dreier seg om. Trenden er motsatt av resultatet fra 1. omv. Da lå endringsprosenten i resten av Vega nær dobbelt så høyt som ved tettstedet.

I tettstedet Gladstad ligger det som kan karakteriseres som de "offentlige bygningene" i Vega. Her var fra tidlig kirke med prestegård, skolehus og lensmannsgård. Det vokste det fram en liten tettbebyggelse som ikke direkte var knyttet til jordbruk og fiske.

1815-106-010. Dette huset på Gladstad ble bygd som lensmannskontor med bolig for lensmann ca 1855. Siden ble det tatt i bruk som gamlehjem og seinere som forsamlingshus. I 2008 var huset nylig pusset opp, platetaket var erstattet av sementstein, og vinduene av typen "husmor" skiftet ut med to-fags. Et bislag er kommet på ene kortsiden. Endringsstatus er C. Til venstre ved SEFRAK-registreringen i 1991.

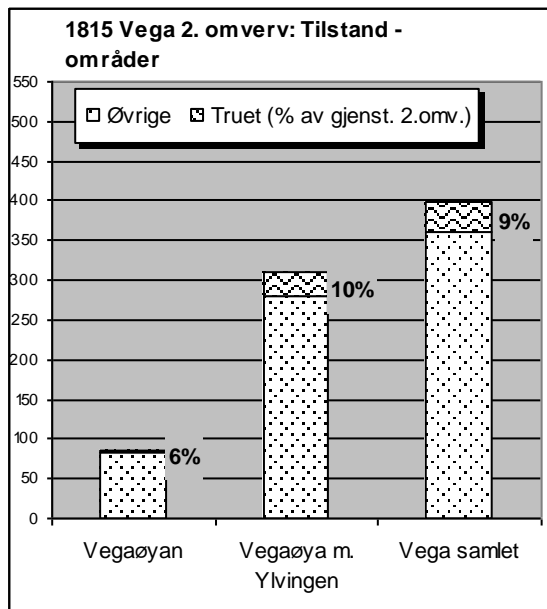
1815-106-027. Gladstad skole ble bygd mot slutten av 1800-tallet etter at "gamleskolen" brant ned. Klasserommene lå i 1. etasje, lærerne bodde i 2. og på loftet var det bibliotek. I 2008 er huset under oppussing og status er "Står". Det er nærmest nabo til kommunehuset.

1815-106-016. På Gladstad vokste det fram en boligbebyggelse som ikke direkte var knyttet til fiske og jordbruk. Huset over var det en snekker som bygde. Han hadde i tillegg et lite småbruk. Huset har gjennomgått flere endringer, arken stammer fra 1905 og i 1965 ble vinduer skiftet. Til høyre ses litt av driftsbygningen. Innfelt potetkjeller (1815-106-021). Den er et av få objekter i denne kretsen som ikke er i god stand, den er da heller ikke lenger i bruk. Det ble registrert mange potetkjellere i Vega.

4.3 Tilstand og geografiske variasjoner

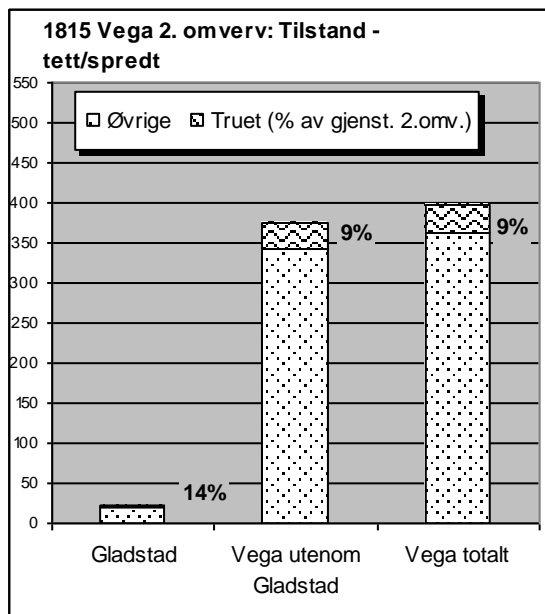
4.3.1 Tilstand – områder: Vegaøyen, Vegaøya med Ylvingen

Vegaøya med Ylvingen har den klart største andel hus i dårlig stand, litt over gjennomsnittet, og godt over status for Vegaøyen.

Dette er det motsatte av situasjonen i 2003 da det var Vegaøyen som hadde den største andelen med truede.

4.3.2 Tilstand – tettbygd/spredtbygd

Kretsen nærmest kommunesenteret har høyest prosentandel hus som er truet på grunn av dårlig tilstand.

Det er likevel lite som skiller den truede bebyggelsen i Gladstad fra den øvrige. Tre hus er truet i området, også disse er knyttet til landbruksbebyggelsen som har overvekt av truede i bebyggelsen samlet.

De truede i tettstedskretsen Gladstad er ett våningshus, en driftsbygning og en potetkjeller. Potetkjelleren var ikke lenger i bruk, og de andre hadde ingen tilknytning til jordbruket lenger. Det samme gjelder for de fleste av de registrerte bygningene innenfor området.

Flest bygninger er truet i den spredtbygde bebyggelsen, det er her overvekten av de undersøkte bygningene ligger.

5 Utvikling og tendenser

5.1 Hovedtrekk ved kommunens utvikling

Folketallet i Vega har vært i tilbakegang siden 1950-årene. Fra SEFRAK-registreringen begynte i 1988 til MOV-undersøkelsen i 2003, var reduksjonen på 13,5 % – en årlig reduksjon på 2,7 %. Siden 2003 har folketallet gått ytterligere tilbake med 7 %, den årlige reduksjonen har vært 1,38 %. Folketallet i 2008 er 1295 personer. I 10-årsperioden 1996 til 2006 gikk folketallet tilbake med 9,7 % mot 2,8 % på Helgeland som helhet.

1.juli 2004 ble Vegaøyen skrevet inn på Unescos prestisjetunge verdensarvliste. Verdensarvområdet omfatter de mange øyene og øygruppene i kommunen, men ikke selve Vegaøya og Ylvingen like sørøst for hovedøya. Fjellpartiet vest på hovedøya, er del av Verdensarvområdet.

Ved folketellingen i 2001 bodde 20 % av kommunens innbyggere på Gladstad, det eneste området i kommunen som er definert som tettbygd strøk. Ca 3 % av de undersøkte bygningene ligger i dette området. Samme år bodde det bare 6 personer fast på Vegaøyen.

Den overveiende del av befolkningen bor i de spredtbygde områdene på Vegaøya og Ylvingen, og her ligger ca. 75 % av den registrerte bygningsmassen.

Jordbruket har blitt bærebjelken på Vega, og utviklingen i næringen er positiv. Melkemengden er økende, det samme er antall dyr innen gris- og sauedrift. Ser man på fiskeriene har denne næringen ikke hatt samme positive utvikling. Antall fiskere har gått ned, flere velger bl.a. arbeid i oljebransjen.

Ifølge kommuneplanen for Vega (2007-2020) er hovedmålsettingene for kommunen: Vega skal bli et levende kunnskapscenter for formidling, forvaltning og bruk av natur- og kulturlandskapet langs kysten.

Satsningsområdene er:

- Helse, livsutfoldelse og oppvekst
- Bosetting og næringsutvikling
- Natur og kulturvern

Kulturminner i kommuneplanen

I kommuneplanen for 2005 står det om kulturminner: "På Vega har det vært mange handelssteder. Bygninger og spor etter virksomheten rundt dem bør sikres. Det gjelder: Hongset, Nes, Rørøy, Vegstein, Sundsvoll, Hysvær og i Tåvær."

Om eldre bebyggelse registrert i SEFRAK: Det er ikke tatt standpunkt til vern og ivaretagelse av eldre enkeltbygninger eller områder med unntak av de intakte, men fraflyttete fiskeværerne Bremstein og Skjærvær. I tillegg er fyrstasjonen i Bremstein fredet av Riksantikvaren.

I Samfunnsdelen av kommuneplanen (2007-2020) står det:

- Kulturminner, kulturmiljø- og landskap skal sikres som ressurs og grunnlag for kunnskapsutvikling, opplevelse av historisk kontinuitet, stedsidentitet og aktiv bruk.
- Det skal legges vekt på høy estetisk standard ved planlegging av fysiske tiltak /utbygging.
- Bygningsmiljøet i verdensarvområdet skal opprettholde sin kvalitet, verdi og betydning som element i kulturlandskapet, slik det fremsto ved nominasjonstidspunktet.

I 2003 hadde kultursjefen hovedansvaret for kulturminner og SEFRAK-materialet. I 2008 hadde kommunen ikke sett seg råd til denne stillingen, dette var nå lagt under miljøvernssjefen. Kommunen har organisert miljøvernssjefen i rådmannens stab. Planarbeid i forhold til kulturlandskapet i Vegaøyen Verdensarvområde og kommuneplanarbeid er lagt til denne stillingen.

Nordland fylkeskommune samarbeider med Riksantikvaren om verdiskapingsprogrammet *Den verdifulle kystkulturen i Nordland*, som er et av 11 pilotprosjekt i det nasjonale verdiskapingsprogrammet initiert av Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. Programmet omfattet først Lofoten og Vega med varighet ut 2009. Fylkesrådet har vedtatt å forlenge programmet til ut 2010, og å utvide prosjektområdet til også å gjelde områder utenfor Lofoten og Vega. Målsettingen for verdiskapingsprogrammet er at kulturminner og kulturmiljøer må tas i bruk i større grad for å utvikle levende lokalsamfunn og være ressurser for verdiskaping i næringslivet.

5.2 Tendenser i trusselbildet

Folketallet i Vega har vært i jevn nedgang fra 1950 til 2008. Noe som både skyldes fraflytting og fødselsunderskudd. Og SSB's prognoser fram mot 2025 viser fortsatt nedgang. Innad i kommunen har det vært en forflytning til hovedøya og særlig til Gladstodområdet, hvor kommuneadministrasjonen og skolene ligger.

Utviklingen innen jordbruket har ført til en fornyelse av bygningsmassen på aktive bruk, særlig driftsbygningene, noe som har resultert i riving eller forfall blant de eldre. Antall driftsenheter er kraftig redusert og mange bruk er slått sammen. Denne prosessen var kommet langt ved SEFRAK-registreringen (1988–92), og sporene er fortsatt godt synlige i gårdslandskapet. På fraflytta bruk står gjerne et forfallent våningshus tilbake som siste rest av et gårdstun. Slike finnes i mest alle områder av kommunen, på hovedøya og på øyene, i områder som ikke er attraktive lenger for jordbruk, men også blant de aktive brukene i jordbruksområdene. Men allerede ved forrige omverv var det en tendens til at tomme våningshus ble satt i stand til feriehus, litt avhengig av beliggenhet.

Fiskerinæringen har ikke hatt samme positive utvikling som jordbruket. Antall fiskere har gått ned, flere velger bl.a. oljebransjen. Moderne fiskeri eller annet havbruk har ikke representert noen trussel mot eldre sjøbruksmiljøer i Vega, etter det vi kan se av materialet.

Det er uansett forfall og manglende funksjon som utgjør den viktigste trusselen for alle typer hus. Driftsbygningene i jordbruket har hatt størst tap ved begge omverv, og har sammen med de mindre uthusa størst andel i dårlig stand. Prognosene for bevaring er derfor ikke gode. Dette er hustyper det er vanskelig å finne nye bruksområder for, og der forfallet ofte har kommet særlig langt. Alle tap på Vegaøyen denne gangen gjaldt driftsbygninger i jordbruket.

Reiselivsnæringen har blitt viktigere, og her får ikke bare egnede fraflytta våningshus, men i kanskje like stor grad sjøhus og naust nye bruksområder. Mye av vernearbeidet har vært konsentrert til sjøbruksbebyggelsen, bl.a. gjennom fredning av fiskeværerne Skjærvær og Bremstein. Tapsandelen ligger likevel litt over gjennomsnittet, mens andelen i dårlig stand ligger noe under. På sikt vil det nok være lettere å opprettholde den eldre sjøbruksbebyggelsen i tilknytning til fritidsbruk og turisme enn gamle driftsbygninger i jordbruket. Mange naust og sjøbuer kan fortsatt fungere tilnærmet til det de var bygd for, også gjennom fritidsbruk. Flere av de større sjøhusene har vist seg egnet for overnatting. Men det er klart at slik bruk også innebærer et press på denne bebyggelsen i form av utbedringer og eksteriørendringer som gjør det vanskeligere å lese opprinnelig funksjon, og i form av fortetting i miljøene.

På Vegaøyen har status som verdensarvområde ført til en begynnende istandsetting av både våningshus, brygger og naust. Området har ved siste omverv den minste andelen truede hus, det motsatte av resultatet fra 2003-undersøkelsen.

1815-109-041, 060-062. Brygge- og naustrekke med småbruk ved Gullsvågsjøen som ligger på vestsida av Vegaøya. En av de store bryggene begynner å bli dårlig.

Fra handelsstedet Rørøy, brygge og butikk (1815-103-002,012). Brygga har fått støtte fra Norsk Kulturminnefond til reparasjon av en av de kraftige steinpilarene. De gamle handelsstedene er i kommuneplanen nevnt som ei gruppe som bør tas hånd om. Innfelt det yngste våningshuset fra 1860, rekkverket er fornyet siden 2003.

1815-107-007, 050, 077, 078

Forøya er et område på nordøstkysten av Vega der det er registrert mange fraflytta småbruk. Landskapet bærer preg av at det er lenge siden det har vært drift. Også ved registreringen i 1991 var de fleste bruk nedlagt, forbindelsen var via sjøen, vegen kom senere. En del våningshus brukes som feriesteder, mens andre er mer eller mindre forlatt. De fleste driftsbygningene er borte eller forfaller.

Eidem på sørsida er et av de beste jordbruksområdene i Vega. Her har bøndene nylig etablert samdrift og bygd stort fellesfjøs et stykke fra resten av gårdsbebyggelsen. Det er ikke registrert eldre driftsbygninger på Eidem, men noen innhus. Driftsbygningene ble sist fornyet for ca. 30 år siden.

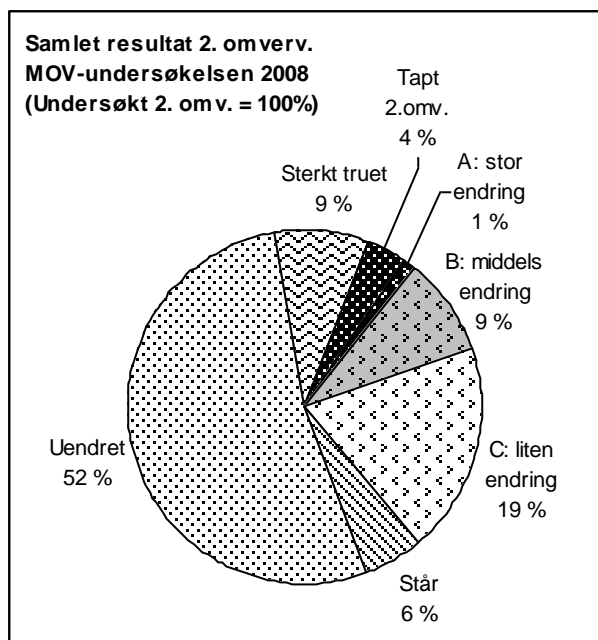
1815-108-001, 005-mfl. Den tette bryggerekka i Nessjøen var pusset opp og husene innredet for nye funksjoner ved 1. omverv i 2003 (foto over). En av bryggene er innredet til ærfuglmuseum (E-huset Helgeland Museum), to er innredet til turistformål. Eksteriørendringene er små og situasjonen som i 2003. Siden er ei brygge til og et naust lenger inn ombygd til turismeformål, og det er bygd en ny "brygge" på motsatt side til samme formål (foto under).

6 Samlet resultatoversikt MOV 2008

6.1 Kvantitative forandringer

Kommune	1. omverv			Resultat 2. omverv, undersøkt 2008 100 %											
	Under søkt	Tapt		Tapt		Sterkt truet		A: stor endring		B: middels endring		C: liten endring		Står	Øvrige
		antall	%	antall	%	antall	%	antall	%	antall	%	antall	%		
1401 Flora	686	52	8 %	31	5 %	59	9 %	5	1 %	37	6 %	97	15 %	33	372
1653 Melhus	1429	287	20 %	38	3 %	90	8 %	15	1 %	137	12 %	237	21 %	56	569
1736 Snåsa	517	64	12 %	13	3 %	44	10 %	4	1 %	45	10 %	99	22 %	20	228
1815 Vega	439	26	6 %	15	4 %	36	9 %	2	1 %	28	7 %	67	16 %	41	224
MOV 2008	3071	429	14 %	97	4 %	229	9 %	26	1 %	247	9 %	500	19 %	150	1393

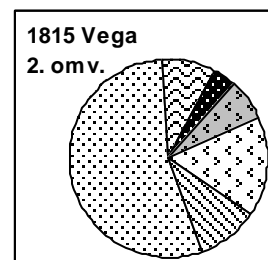
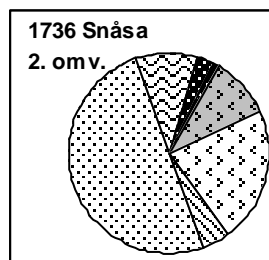
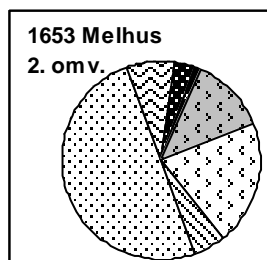
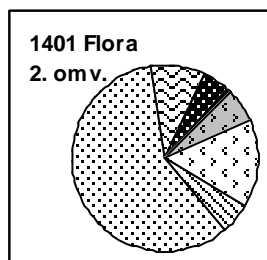
Nøkkeltall MOV 2003–2008: I perioden har 97 hus gått tapt i de fire kommunene. Det tilsvarer en samlet prosentandel på 3,7 og et årlig tap på 0,7 %.

MOV-undersøkelsen 2008 omfatter 2642 bygninger.

ca. 230 bygninger er så sterkt truet på grunn av svekket teknisk tilstand at de er rivingstruet. Det tilsvarer 9 % av de undersøkte bygningene. Dette er et minimumstall.

Bare 26 hus, dvs. 1 %, er så sterkt ombygde at de er vanskelige å kjenne igjen – endringstype A.

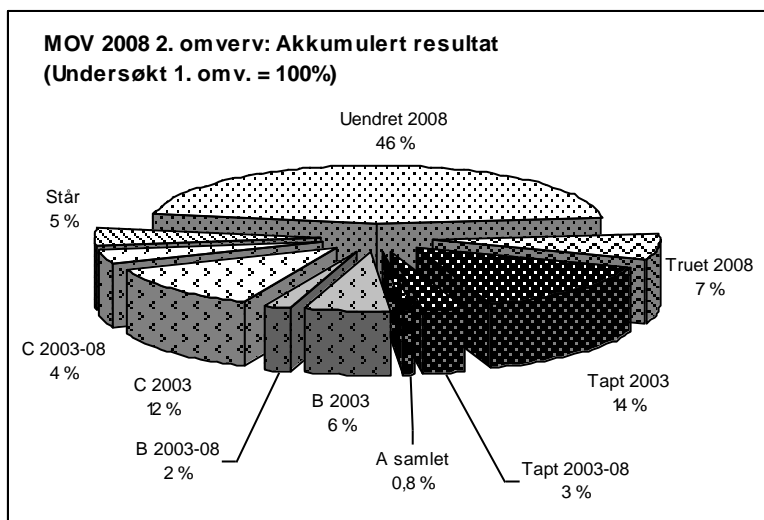
Tallene for tapt, sterkt truet og stor endring (endringstype A) utgjør til sammen en bolk på ca. 14 % av de undersøkte i 2008.

Flora har i forhold til antall registrerte høyest andel nye tap – 4,9 %. Trøndelagskommunene ligger begge i det lavere sjiktet med 2,9 % for Snåsa og 3,3 % for Melhus, men det er ikke lang avstand til Vega som har tap på 3,6 %. Det er med andre ord ingen store sprang mellom kommunene i tap i perioden, til tross for at de undersøkte kommunene er svært ulike ellers.

Det er heller ingen store forskjeller med hensyn til det viktigste trusselbildet, tapt, truet og endringstype A. Også her ligger Flora høyest med 16 %. De øvrige ligger svært nær hverandre med 13 % i Melhus og Vega, og 14 % i Snåsa. Den store andelen kritisk dårlige hus i Snåsa moderer noe av det positive inntrykket som lavt tap gav i denne kommunen.

Samlet har trøndelagskommunene en større andel endrete hus enn de to kystkommunene. Det gjelder også et større innslag av de mest omfattende endringstypene (A og B). Men prosentandelen nye endrete i forhold til gjenstående hus er relativt lik for tre av kommunene – Melhus (9 %), Snåsa (8 %) og Vega (8 %). Lavest har endringsaktiviteten vært i Flora (3 %). Det følger av dette at Flora nå har størst andel hus uten endring i forhold til SEFRAK-tidspunktet. Etter 1. omverv var det Vega som lå på topp her. Annen type aktivitet med husene, oppussing eller endringer som ikke har satt spor etter seg i undersøkelsen med nye endringskategorier, har vært størst i Melhus og Snåsa.

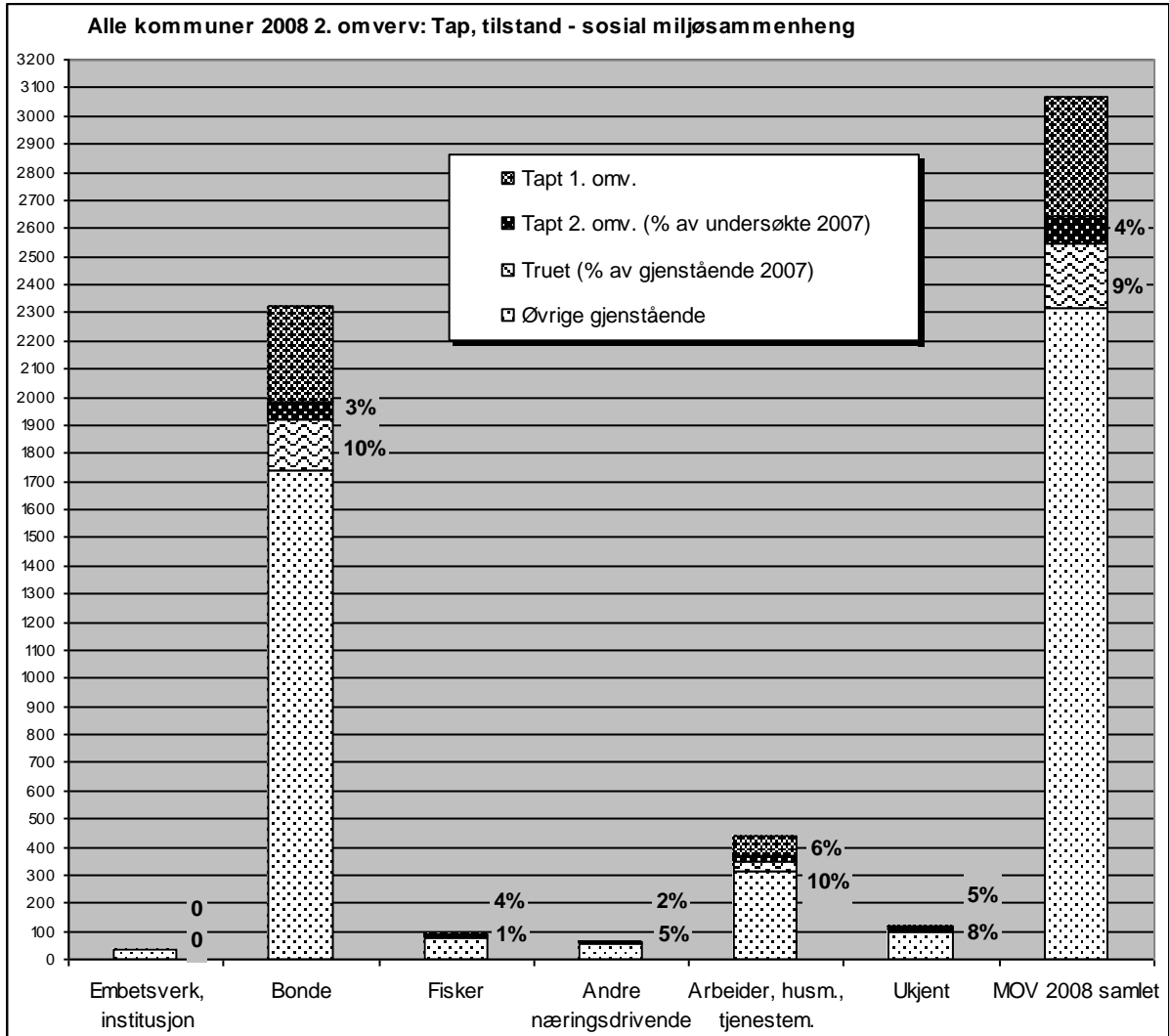

Om man tar utgangspunkt i bygningene som ble undersøkt i 1. omverv, er akkumulert tap i 2008 17 % – mot 14 % i 2003.

Tilsvarende er akkumulert andel tapte, truede og endringsgruppe A nå ca. 25 % – mot 20 % i 2003.

6.2 Kvalitative forandringer

6.2.1 Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng

Kategorien "Arbeider, husmann, tjenestemann" har høyest prosentandel av de nye tapene. Høy andel gjenstående hus i kritisk dårlig stand tilsier flere tap også i nærmeste framtid. Den største kategorien "Bonde" ligger som ventet nær gjennomsnittet – litt under i andel nye tap og så vidt over i andel dårlige hus. Den lille gruppen hus knyttet til fiskerstanden følger gjennomsnittet i tap, men har færre dårlige hus.

"Andre næringsdrivende" ligger bedre enn gjennomsnittet på begge parametere. Hus knyttet til embetsverk og offentlige institusjoner har ingen tap og er i god stand.

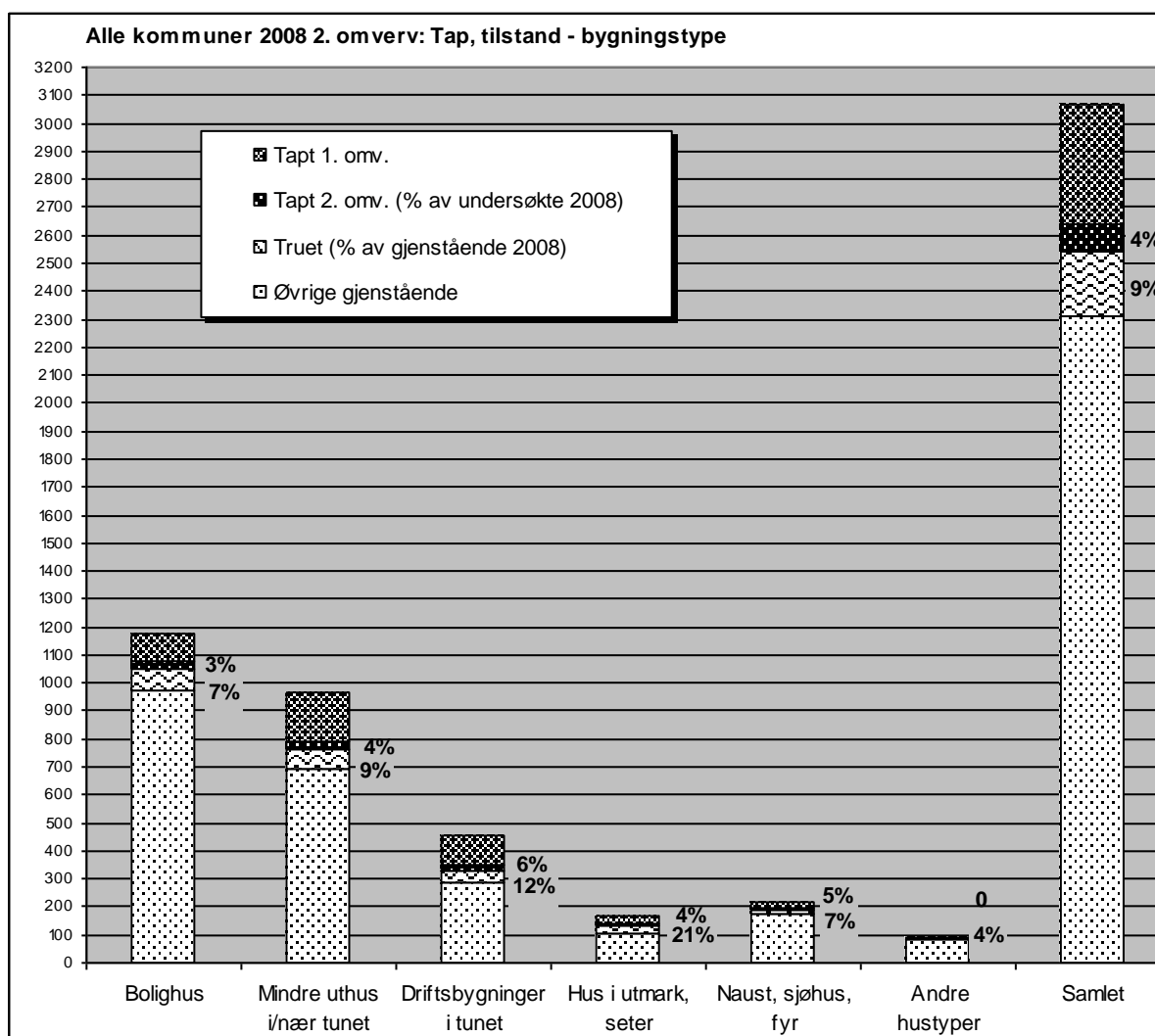
Det er særlig situasjonen i Melhus og Flora som bidrar til det negative resultatet for kategorien "Arbeider, husmann, tjenestemann". Det samsvarer med resultatet fra 1. omv. Dette gjelder først og fremst husmannsplassene, men også noen tap i arbeidermiljøer, som har en veldig liten del av dette segmentet. Mange er forlatte og marginalt beliggende plasser. Men i Melhus og Flora har det vært et ekstra press på husmannsplasser og småbruk nær pressområder og bydesentre, da de gjerne ligger i områder som er mindre attraktive for jordbruket, og derfor ikke er beskyttet av jordvern mot utbygging. Ved 1. omv. var det også et stort innhogg på husmannsplassene i Snåsa. Med tap under gjennomsnittet er situasjonen tilsynelatende bedret her i år, men tallene må ses i lys av en kraftig

reduksjon ved 1. omverv. Bestanden er med andre ord markert desimert, og andel i dårlig stand er over gjennomsnittet. I Vega følger tallene for tap og tilstand på husmannsplassene gjennomsnittet i kommunen. Vega hadde få tap sist, men har også den laveste andelen registrerte hus i kategorien. Vega karakteriseres av at en del plasser og småbruk holdes i hevd som feriesteder.

Det er landbrukssektoren som dominerer grunnlagsmaterialet i alle kommuner, men Flora og Vega, har materiale med noe større spredning på næring, yrker og sosiale grupper. Kategorien "Andre næringsdrivende" har jevnt over få tap og få truet på grunn av tilstand. Det følger trenden fra 1. omverv, men det var noen flere tap da.

Kategorien "Fisker" er kun representert i Vega og Flora, og med et større segment i Flora enn i Vega. Det må bemerkes at "fiskerbonden" ikke trer fram som egen gruppe i SEFRAK. De fleste kombinasjonsbrukene langs kysten vil nok være registrert som "bonde". Resultatet viser lite samsvar mellom de to kommunene og en motsatt situasjon i forhold til 1. omverv. Mens tapsprosenten i 2003 lå over gjennomsnittet for fiskerhus i Flora, er det ingen tap her nå. Vega, som hadde lavt tap i 2003, har tap på over dobbelt av gjennomsnittet nå. Få hus knyttet til fiskerstanden er i kritisk dårlig stand.

6.2.2 Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper

"Driftsbygninger i tunet" har den høyeste tapsprosenten. Høy andel hus i dårlig stand tilsier at tapene vil ligge høyt også i overskuelig framtid. Dårlig tilstand gir også dårlige prognoser for andre småhus i tunet og særlig utmarkshusene, selv om tapsandelene for perioden følger gjennomsnittet. Også sjøbrukets hus har tapsandeler over gjennomsnittet. Bolighusene ligger noe under gjennomsnittet på begge parametere.

Det er som forventet jordbrukets bygninger i tun og utmark som er mest utsatt når man ser tap og andel kritisk dårlige hus under ett. Alle kommuner unntatt Flora har høyere tapstall enn gjennomsnittet for driftsbygningene i tunet, høyest er tapsprosenten i Vega. Ved 1. omverv var det Melhus som toppet. Samlet er det i år liten forskjell i tapstallene mellom den eldre "fjøs, stall, låve" og den mer moderne enhetslåven – sist var det flest av den eldste typen som var borte, ved dette omvervet en liten overvekt av enhetslåver. Det ser ut som om trøndelagskommunene har hatt en avskalling av de dårligste av denne typen før 1. omverv, nå er det enhetslåvene det har gått mest utover her. Det kan ha sammenheng med at en noe tidligere SEFRAK-registrering i trøndelagskommunene fanget opp flere av de eldste driftsbygningene. Men i alle kommuner er det kategorien "fjøs, stall, låve" som er i dårligst stand.

Selv om tapsandelen for utmarkshusene samlet ligger på nivå med gjennomsnittet, er andelen i dårlig stand det doble av gjennomsnittet. Det er i utgangspunktet stor forskjell mellom kommunene når det gjelder bestanden av utmarkshus. Den store skogs- og utmarkskommunen Snåsa har størst andel, Vega færrest. Det er bare Snåsa og Flora som har tap i gruppen, begge over gjennomsnittet. Men i alle kommuner topper utmarkshusene oversikten over kritisk dårlige hus. Det er som ventet uthusene på setrene og i utmarka som har vært mest utsatt for tap og som er i dårligst stand. Seterstuene greier seg bedre.

Det samlede resultatet for gruppen "Mindre uthus i/nær tunet" ligger på gjennomsnittet både for tap og tilstand. Det er noe bedre enn etter 1. omverv, men som sist er det store variasjoner – mellom hustypene og mellom kommunene. Mest utsatt er sidebygningene med bryggerhus og drengestuer, men også småhus som smier, skjul, utkjellere m.m. Her ligger samlet tap over gjennomsnittet og andelen i dårlig stand er høy. Flora og Melhus har høyest tapsprosent samlet. I trøndelagsbygdene er det særlig masstua som er utsatt i tunet, i kystkommunene de mindre uthusene, men selv om tapsandelene varierer mer enn etter 1. omverv, er andelen i dårlig stand for disse hustypene høy i alle kommuner.

Stabburene, som også inngår i "Mindre uthus i/nær tunet", har som sist lavere tap og er i bedre stand. Men også her er det variasjoner mellom kommunene. Stabbur utgjør en langt større del av materialet i de to trøndelagskommunene. Melhus har tap over gjennomsnittet. Snåsa har få tapte bur og ligger mer på linje med kystkommunene Flora og Vega. Stabbur er et populært flytteobjekt, og en del av de tapte burene i Melhus har flytting som tapsårsak. I Flora har ingen bur gått tap, i motsetning til sist da tapsprosenten lå over gjennomsnittet.

Naust og sjøhus er på ett unntak nær (Snåsa) bare registrert i Flora og Vega. Tapsandelene ligger som sist nær gjennomsnittet (litt over i Vega) og gruppen er noe mindre truet på grunn av dårlig tilstand. Det samsvarer med resultatet fra forrige omverv. Men det er større forskjell om man skiller mellom naust og sjøhus. Som sist viser naustene i Flora seg som en sårbar gruppe både når det gjelder tap og andel i dårlig tilstand. I Vega har derimot ingen naust gått tapt denne gangen, men til gjengjeld tre sjøhus.

Bolighusene ligger samlet under gjennomsnittet både mht. tap og de kritisk dårlige. Men også her er det variasjoner mellom kommunene. Flest har gått tapt i Melhus som har tap lik gjennomsnittet.

Hus knyttet til bymiljøene i materialet framstår som langt mer robuste ved begge omverv. Eldre bymiljø er først og fremst representert i Flora med den gamle bykjernen i Florø, men også med bygdebyen Viosen i Snåsa – om enn i langt mindre skala. Kategorien "bygård" har ingen tap ved dette omvervet. Tapet var også lavt ved forrige omverv. Viosen har vært regulert til spesialområde bevaring siden 1987. De gamle bystrøkene i Florø er viet spesiell oppmerksomhet i kommuneplanen.

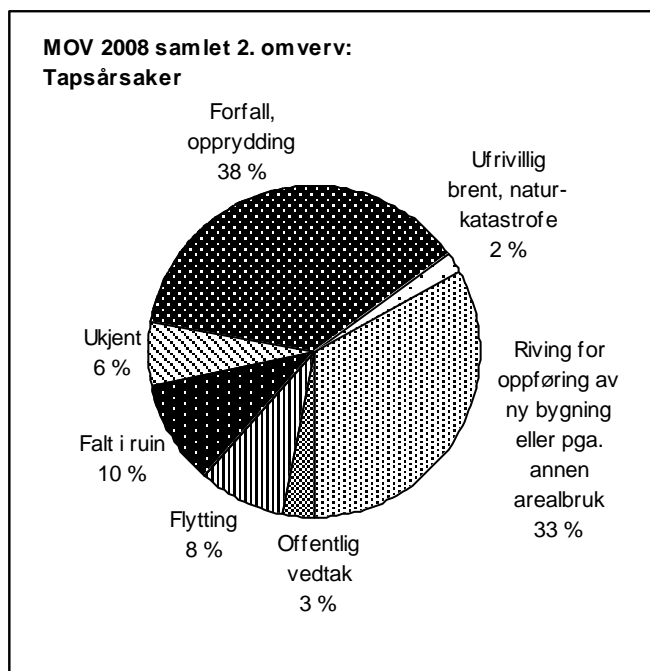
Alle kommunene har eksempler på hus som er satt i stand uten "endring" i forhold til MOV-kriteriene siden 1. omverv. Det gjelder også hus som før var truet. Flere hus kan defineres som tilbakeførte – i streng og mindre streng forstand. Noen av disse kan knyttes til bistand fra offentlige midler som SMIL-institusjonen og Norsk Kulturminnefond. Vega er som verdensarvområde et av satsingsområdene til Norsk Kulturminnefond. I Snåsa er revitaliseringen av seterbruket med kobling

til turisme og satsing på besøkssetre direkte målbar i materialet i form av både tilbakeføring og høyere endringsandel for seterbebyggelsen enn gjennomsnittet.

Men fortsatt er det boligshus som endres mest og som har flest omfattende endringer. Trøndelagskommunene ligger som sist på topp når det gjelder samlet andel endrete bolighus. Det er rimelig å se det i sammenheng med sterke tradisjoner for å bygge ut trønderlåna, enten det er etter det gamle prinsippet i lengden eller ikke. Det er imidlertid ikke "trønderlånprinsippet" for utbygging som har vært mest framtrepende verken ved 1. eller 2. omverv. Lengdeutvidelser står riktignok bak 25 % av nye tilbygg i Melhus, men det er ingen nye i Snåsa. I Vega har det vært en merkbar større endringsaktivitet med bolighusene i perioden. Også i Vega dominerer låna som hustype, men ikke så enerådende som i Trønderlag. Ingen av arealutvidelsene kan sies å følge det gamle prinsippet om å bygge på i lengden.

Felles for alle kommuner er at når hus pusses opp og detaljer skal fornyes, er det sveitserstilen man henter forbilder fra, enten det kan kalles tilbakeføring i streng forstand eller ikke. Det er få tilfelle av "nyklassisme". Denne tendensen kom klart fram etter 1. omverv og er fortsatt gjeldende. Det er elementer etter endringer fra andre epoker utover 1900-tallet som skrelles av. Trenden med å ta i bruk tradisjonsinspirerte materialer og former er merkbart økende. Mest synlig er nye torvtak og skifertak. Fjerning av kledning, gjerne i kombinasjon med nye torvtak, er fortsatt en vanlig endring på mindre tømmerhus, særlig i Melhus.

6.2.3 Tapsårsaker

I hovedtrekk er det godt samsvar med fordelingen av tapsårsaker etter 1. omverv.

Den viktigste grunnen til at hus går tapt er som i 2003 at de ikke lenger er i bruk og at de forfaller. 48 % av tapene kan relateres til forfall, direkte eller indirekte. Det er kun en liten økning i forhold til 1. omverv.

Ny arealbruk kommer som en god nummer to med 33 % av tapene. Det er litt høyere enn etter forrige omverv.

Som sist har Melhus og Flora store segmenter med ny arealbruk som tapsårsaker. Litt overraskende kommer Snåsa nå i samme klasse, Melhus og Snåsa ligger begge med andel ny arealbruk på 39 %. Det må bemerkes at Snåsa-materialet er lite og tapene få, så få hus gir store utslag. Sist hadde forfall en overveiende stor andel i Snåsa, en god del av de mest forfalne ble nok skallet av da.

Det er ulike prosjekter som ligger til grunn for tapene som skyldes ny arealbruk og variasjon mellom kommunene. I Melhus og Vega gjelder en overveiende del boligutbygging, mens det er større innslag av driftsbygninger, andre uthus og naust i Snåsa og Flora. Ny arealbruk har spilt minst rolle for tapene i Vega, og de forfallsrelaterte årsakene tar her tilsvarende større del. Det svarer omtrent til andelen ved 1. omverv.

Flytting har litt høyere andel enn i 1. omverv. Det er fortsatt Melhus som topper, men det er også eksempler fra de andre kommunene. Andelen som er tapt på grunn av brann eller naturkatastrofe er lav og litt mindre enn etter 1. omverv.

De fleste hus blir revet som følge av private beslutninger. Det gjelder ved begge omverv. Offentlige inngrep i form av planvedtak om større byggefelt og vegutbygging har en liten del av segmentet for ny arealbruk. I tillegg er noen få hus revet av sikkerhetsårsaker etter pålegg fra det offentlige fordi de sto for nært sterkt trafikkerte veier. Tar man med indirekte virkninger for utbyggingsmønster m.m. kan tapsandelen knyttet til offentlige planvedtak bli større, det gjelder særlig utbyggingskommunene Melhus og Flora. Utbyggingen av stamvegnetter truer fortsatt hus i Flora, og det arbeides med å legge om nye parseller av E6 i Melhus.

Kilder

Litteraturliste:

Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon. 1994 og 1999, 2009

Andersen, Ingvar: *Vegas Historie*. Del 1,2,3 og 4. 1985-89.

Vega gjennom 10 000 år. 1999. Redaktør Inga Næss

Johansen, Rita og Næss, Inga E: *VEGAØYAN verdensarv*. 2008

Forvaltningsplan for Vegaøyen Verdensarvområde. 2005-2010

Utrykte kilder, arkiv m.m.

Nordland fylkeskommunes nettsider "Kultur".

SEFRAK-registreringen Vega 1988–92, skjemaer og kart.

Statistisk sentralbyrå. 1981. *Dokumentasjon 1980*. Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå. 1992. *Folke- og bolig telling 1990*. Oslo-Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå. Faktaark, 1999. *Jordbrukstelingen Vega*. (www.ssb.no)

Statistisk sentralbyrå. Faktaark, 2008. *Kommunefakta Vega*. (www.ssb.no)

Statistisk sentralbyrå. 2003. *Befolkningsutviklingen i kommunene 1951–99* (www.ssb.no)

Statens kartverk. Topografisk hovedkartserie M711

Vegaøyen verdensarv - Vega Archipelago World Heritage hovedside. <http://www.verdensarvvega.no/>

Muntlig informasjon: Miljøvernsjef Margrete Wiik. Vega kommune.

Vedlegg 1. Andre omverv. Bygningstyper: tap - endring - tilstand

1815 Vega 2. omverv	Under- søkt 1.omv.	Tapt 1. omv.		Under- søkt 2.omv.	Tapt 2. omv.		Gjen- stående 2.omv.	Endret: A, B, C*		A: stor endring*		B: middels endring*		C: liten endring*		Står*	Uendret	Derav truet*	
		antall	%		antall	%		antall	%	antall	%	antall	%	antall	%			antall	%
Våningshus	178	5	3 %	173	3	2 %	170	59	35 %	2	1 %	16	9 %	41	24 %	13	98	16	9 %
Bolig	6	0	0 %	6	0	0 %	6	2	33 %	0	0 %	0	0 %	2	33 %	0	4	0	0 %
Bolighus	184	5	3 %	179	3	2 %	176	61	35 %	2	1 %	16	9 %	43	24 %	13	102	16	9 %
Sidebygning	10	0	0 %	10	0	0 %	10	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	1	9	1	10 %
Stabbur, loft	26	1	4 %	25	1	4 %	24	3	13 %	0	0 %	1	4 %	2	8 %	2	19	1	4 %
Mindre uthus i/nær tunet	47	5	11 %	42	2	5 %	40	2	5 %	0	0 %	0	0 %	2	5 %	6	32	7	18 %
Mindre uthus i/nær tunet	83	6	7 %	77	3	4 %	74	5	7 %	0	0 %	1	1 %	4	5 %	9	60	9	12 %
Fjøs, stall, låve	18	4	22 %	14	2	14 %	12	1	8 %	0	0 %	0	0 %	1	8 %	3	8	2	17 %
Driftsbygning	51	4	8 %	47	4	9 %	43	11	26 %	0	0 %	6	14 %	5	12 %	2	30	4	9 %
Driftsbygninger i tunet	69	8	12 %	61	6	10 %	55	12	22 %	0	0 %	6	11 %	6	11 %	5	38	6	11 %
Utløe, sommerfjøs	4	2	50 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	2	1	50 %
Andre hus i utmark	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	1	0	0 %
Hus i utmark seter	5	2	40 %	3	0	0 %	3	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	3	1	33 %
Naust, sjøbu	31	2	6 %	29	0	0 %	29	7	24 %	0	0 %	2	7 %	5	17 %	3	19	2	7 %
Sjøhus, brygge	37	2	5 %	35	3	9 %	32	10	31 %	0	0 %	3	9 %	7	22 %	3	19	1	3 %
Naust, sjøhus, fyr	68	4	6 %	64	3	5 %	61	17	28 %	0	0 %	5	8 %	12	20 %	6	38	3	5 %
Næringsbygg	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0	0 %
Forretningsbygg	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	1	0	0 %
Skole	3	0	0 %	3	0	0 %	3	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	3	0	0 %
Annet	10	0	0 %	10	0	0 %	10	2	20 %	0	0 %	0	0 %	2	20 %	4	4	0	0 %
Ukjent	14	1	7 %	13	0	0 %	13	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	7	6	1	8 %
Andre husetyper	30	1	3 %	29	0	0 %	29	4	14 %	0	0 %	0	0 %	4	14 %	11	14	1	3 %
Vega samlet	439	26	6 %	413	15	4 %	398	99	25 %	2	1 %	28	7 %	69	17 %	44	255	36	9 %

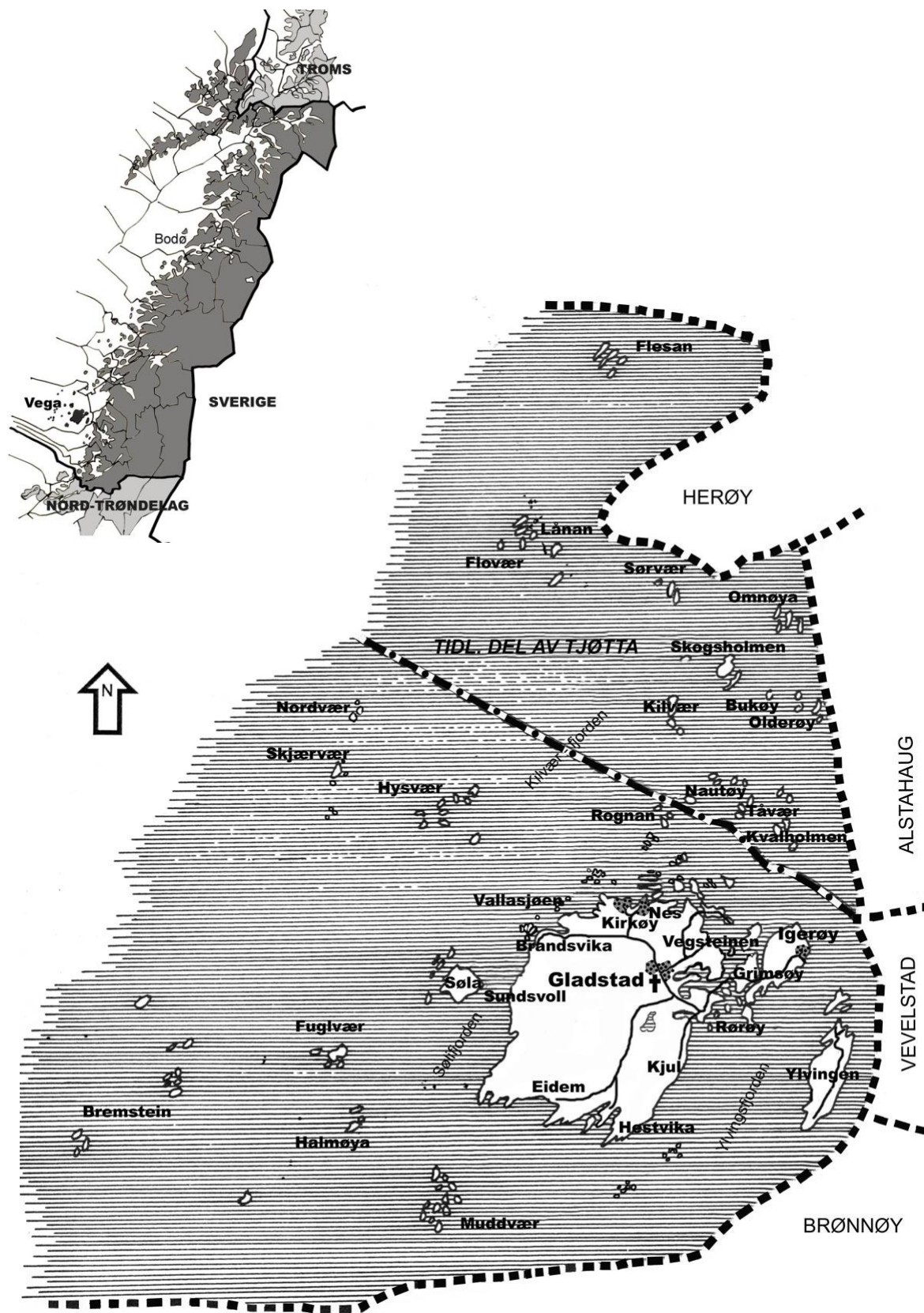
* gjenstående 100 %

Vedlegg 2. Andre omverv. Registreringskretser: Tap - endring - tilstand

1815 Vega 2. omverv	Undersøkt 1.omv.	Tapt 1. omv.		Undersøkt 2.omv.	Tapt 2. omv.		Gjen- stående 2.omv.	Endret: A, B, C*		A:stor endring*		B: middels endring*		C: liten endring*		Står*	Uendret	Derav truet*	
		antall	%		antall	%		antall	%	antall	%	antall	%	antall	%			antall	%
101 Ylvingen	11	0	0 %	11	0	0 %	11	2	18 %	0	0 %	0	0 %	2	18 %	2	7	3	27 %
102 Igerøy	33	3	9 %	30	0	0 %	30	8	27 %	0	0 %	3	10 %	5	17 %	0	22	3	10 %
103 Kjul	34	3	9 %	31	1	3 %	30	8	27 %	0	0 %	2	7 %	6	20 %	1	21	3	10 %
104 Vika	35	2	6 %	33	1	3 %	32	6	19 %	0	0 %	2	6 %	4	13 %	1	25	2	6 %
105 Åsen/Marker	6	0	0 %	6	0	0 %	6	2	33 %	0	0 %	1	17 %	1	17 %	0	4	0	0 %
106 Gladstad	23	1	4 %	22	0	0 %	22	4	18 %	0	0 %	2	9 %	2	9 %	0	18	3	14 %
107 Hongset	44	0	0 %	44	1	2 %	43	9	21 %	0	0 %	0	0 %	9	21 %	8	26	5	12 %
108 Holand	78	2	3 %	76	2	3 %	74	22	30 %	1	1 %	6	8 %	15	20 %	9	43	4	5 %
109 Valla	78	9	12 %	69	6	9 %	63	18	29 %	1	2 %	8	13 %	9	14 %	3	42	8	13 %
110 Hysvær	45	2	4 %	43	3	7 %	40	11	28 %	0	0 %	2	5 %	9	23 %	9	20	1	3 %
111 Skogsholmen	52	4	8 %	48	1	2 %	47	9	19 %	0	0 %	2	4 %	7	15 %	11	27	4	9 %
Vega samlet	439	26	6 %	413	15	4 %	398	99	25 %	2	1 %	28	7 %	69	17 %	44	255	36	9 %

* gjenstående 100 %

Vedlegg 3. Kart over Vega

Vedlegg 4. Verdensarvområdet

VEGAØYAN - The Vega Archipelago Norwegian Nomination 2003 - World Heritage List

Directorate for
Nature Management

- Boundary of nominated area
- - - - - Boundary of proposed buffer zone

Scale 1:185.000

